

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ČESKO-NĚMECKÝCH AREÁLOVÝCH STUDIÍ A GERMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Německá příjmení ve Volarech
a jejich sémanticko-motivační typy

Vedoucí práce: prof. PhDr. Alena Jaklová, CSc.

Autor práce: Jakub Mourek

Studijní obor: Česko-německá areálová studia

Ročník: 3.

2018

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 30. dubna 2018

Jakub Mourek

Rád bych poděkoval prof. PhDr. Aleně Jaklové, CSc., za odborné vedení bakalářské práce, podporu při bádání a cenné rady v celém průběhu psaní. Dále děkuji pracovníkům v SOkA Prachatice za ochotu a profesionalitu, se kterou jsem se tam setkal.

Velké díky patří mé rodiny, bez které by se mi studovalo o poznání hůře.

ANOTACE

Tématem práce je sběr materiálu pro vytvoření materiálové databáze německých příjmení u Čechů v obci Volary a jejich analýza podle sémanticko-motivačních typů. Pro pochopení historického kontextu je popsána historie obce Volary od jejího založení ve 13. stol. až po současnost. V části věnované materiálové databázi autor popisuje proces sběru materiálu a těžkosti s ním spojené. Práce obsahuje kompletní seznam německých příjmení užívaných v současnosti ve Volarech. Autor dále příjmení analyzuje podle sémanticko-motivačních typů a rozděluje do čtyř základních kategorií.

Klíčová slova:

Volary, německá příjmení, materiálová databáze, sémanticko-motivační typy, analýza

ANOTATION

The topic of the work is collecting material for creating of a material database of german surnames of Czechs in the town Volary and their analysis using semantic-motivational types. To understand the historic context, history of the town Volary is described, from it's founding in 13th century until today. In the part dedicated to the material database the author describes the process of collecting material and with it connected difficulties. This work contains a complete list of the german surnames, the actual material database. The author furthermore analyses the surnames from the database using semantic-motivational types and divides them into four basic categories.

Key words:

Volary, german surnames, material database, semantic-motivational types, analysis

OBSAH

| | |
|---|-----------|
| ÚVOD | 12 |
| 1. Historie obce Volary | 14 |
| 1.1. Počátky obce | 14 |
| 1.1.1. Zlatá stezka | 14 |
| 1.2. Změny majitelů Volar a udělování práv v 15. až 17. století | 17 |
| 1.3. Obec Volary v době třicetileté války a úpadek Zlaté stezky..... | 18 |
| 1.4. Změna obživy ve Volarech v 18. století a rozkvět obce v 19. a na začátku 20. století | 19 |
| 1.5. Povahy Volarských a obce Volary od 13. století do začátku 20. století | 20 |
| 1.6. Změny složení obyvatelstva obce Volary v polovině 20. století | 21 |
| 1.7. Identita obce Volary od poloviny 20. století do současnosti | 22 |
| 2. Materiálová databáze | 24 |
| 2.1. Tvorba materiálové databáze | 24 |
| 2.2. Soupis německých příjmení užívaných v obci Volary | 26 |
| 3. Sémanticko-motivační typy německých příjmení ve Volarech | 36 |
| 3.1. Seznam užitých zkratk | 36 |
| 3.2. Klasifikace německých příjmení užívaných ve Volarech podle Josefa Beneše - Německá příjmení u Čechů (1998) | 38 |
| 3.2.1. Německá příjmení Čechů z osobních jmen..... | 38 |
| 3.2.1.1. Příjmení z jednotlivých typů složených germánských osobních jmen..... | 38 |
| Příjmení se základem <i>-bald</i> | 38 |
| Příjmení se změnou <i>-bald > -al</i> | 38 |
| Příjmení se změnou <i>-elt > -el/-l</i> | 39 |
| Příjmení se změnou <i>-hart > -ert</i> | 39 |
| Příjmení z osobních jmen se základem <i>-bert</i> | 39 |
| Příjmení z osobních jmen se základem <i>-her</i> | 39 |
| 3.2.1.2. Příjmení z malých typů složených osobních jmen | 39 |
| Příjmení ze složených osobních jmen s významem - rada | 39 |
| 3.2.1.3. Příjmení z hláskově počeštěných osobních jmen | 40 |
| 3.2.1.4. Příjmení z německých podob jmen biblických a jmen světců..... | 40 |
| Příjmení ze základních německých podob těchto jmen..... | 40 |

| | |
|--|----|
| 3.2.1.5. Příjmení z osobních jmen s hláskovou redukcí | 41 |
| Příjmení z dvojslabičných osobních jmen | 41 |
| Příjmení z tříslabičných osobních jmen | 41 |
| 3.2.1.6. Příjmení z částí osobních jmen a hypokoristik | 41 |
| Příjmení z částí osobních jmen bez odvozovacích přípon | 41 |
| Příjmení z konců osobních jmen | 42 |
| Příjmení z hypokoristik odvozených příponami | 42 |
| Příjmení odvozená příponou -o | 42 |
| Příjmení odvozená příponami -z, -ze | 42 |
| Příjmení zakončená souhláskou -š a příponami s ní | 43 |
| Přípona -še | 43 |
| Příjmení s příponou -s a jejími variantami | 43 |
| Přípona -se | 43 |
| Zakončení -x | 44 |
| Příjmení s příponou -er | 44 |
| Z germánských hypokoristik | 44 |
| Příjmení s příponou -el | 44 |
| Příjmení s příponou -le, -ele | 45 |
| Příjmení zdobnělá s příponou -(e)l | 45 |
| Ze začátků jmen | 45 |
| Z konců jmen | 45 |
| Zdobnělá příjmení na -el z hypokoristik | 45 |
| Příjmení z derivací s příponou -tsch | 46 |
| Zdobnělá příjmení z českých hypokoristik | 46 |
| 3.2.1.7. České prvky v německých příjmeních Čechů z osobních a křestních jmen .. | 46 |
| České přípony u německých příjmení Čechů z osobních a křestních jmen | 46 |
| Přípona -a přistupuje k příjmením z německých derivací osobních a křestních jmen ... | 46 |
| Přípona -ík | 46 |
| Příjmení z českých obměn německých podob některých křestních jmen | 47 |
| 3.2.2. Německá příjmení Čechů z toponym a jiných vlastních jmen | 48 |
| 3.2.2.1. Německá příjmení Čechů z místních jmen | 48 |
| Příjmení z místních jmen na území Saska | 48 |
| Příjmení z místních jmen na území Rakouska | 48 |

| | |
|--|----|
| Příjmení z místních jmen na ostatních územích obývaných Němci | 48 |
| Příjmení z místních jmen odvozená příponou -er | 48 |
| Příjmení z německých místních jmen v českých zemích..... | 48 |
| Příjmení z místních jmen na území Rakouska | 48 |
| Příjmení z místních jmen na území Bavorska | 49 |
| Příjmení z častějších místních jmen na různých územích obývaných Němci | 49 |
| 3.2.2.2. Příjmení z pomístních jmen a obecných jmen zeměpisných | 49 |
| Příjmení z oronym..... | 49 |
| Z názvů vyvýšenin | 49 |
| Z výrazů s významem „kout, cíp“ | 50 |
| 3.2.2.3. Příjmení z pojmenování lesů, porostů a lesních pozemků..... | 50 |
| Z pojmenování lesa a typů porostu | 50 |
| Z pojmenování pasek a jiných lesních pozemků | 50 |
| Příjmení ze jmen různých výrobních zařízení v krajině | 50 |
| 3.2.2.4. Příjmení z etnonym, názvů krajů a států..... | 51 |
| Z označení obyvatel Čech..... | 51 |
| Příjmení z označení příslušníků slovanských národů | 51 |
| z označení Lužických Srbů | 51 |
| 3.2.3. Příjmení z apelativ | 51 |
| 3.2.3.1. Příjmení z apelativ označujících společenské a sociální vztahy..... | 51 |
| Příjmení z označení zemědělských specialistů | 51 |
| Příjmení z označení lesních zaměstnanců - myslivců..... | 52 |
| Příjmení z označení rybářů a dalších pracovníků v přírodě..... | 52 |
| Z označení rybářů a chovatelů ryb | 52 |
| 3.2.3.2. Příjmení z názvů povolání | 52 |
| Příjmení z názvů charakterizujících postavení mezi řemeslníky | 52 |
| Příjmení z názvů jednotlivých druhů řemesel..... | 52 |
| Z názvů řemeslníků pracujících s kovy..... | 52 |
| Z názvů řemeslníků pracujících s dřevem..... | 53 |
| Z názvů řemeslníků pracujících s kamenem a zeminou | 53 |
| Z názvů pracovníků v textilní výrobě | 53 |
| Příjmení z názvů pracovníků v dopravě..... | 54 |
| 3.2.3.3. Příjmení podle společenských poměrů a vztahů (ve městech i vesnicích) ... | 54 |

| | |
|--|----|
| Příjmení z titulů a označení měšťanů..... | 54 |
| Příjmení z názvů vyšších správních zaměstnanců | 54 |
| 3.2.3.4. Příjmení z apelativ vztahujících se k člověku..... | 54 |
| Příjmení z výrazů pro pohlaví..... | 54 |
| Příjmení s výrazem „darebák“ a „hrubec“ | 55 |
| Příjmení ze slov označujících různé pocity a stavy mysli | 55 |
| Příjmení z pojmenování částí těla | 56 |
| Z pojmenování hlavy | 56 |
| Z pojmenování ostatních částí těla..... | 56 |
| Z pojmenování kostry a kostí..... | 56 |
| 3.2.3.5. Příjmení z apelativ vztahujících se k přírodě..... | 56 |
| Příjmení z názvů živočichů..... | 56 |
| Příjmení z názvů savců | 57 |
| Z názvů domácích zvířat | 57 |
| Z názvů lovné zvěře | 57 |
| Příjmení z názvů volně žijících ptáků..... | 57 |
| Příjmení z názvů ostatních živočichů..... | 58 |
| Z názvů vodních živočichů | 58 |
| Z názvů hmyzu..... | 58 |
| Příjmení z názvů rostlin, jejich částí a plodů | 58 |
| Příjmení z názvů drobnějších rostlin - píceňin | 58 |
| Z názvů částečně zpracovaných rostlin (a jednoduchých výrobků z nich)..... | 58 |
| Příjmení z názvů dřevin | 59 |
| Z obecného pojmenování lesa a z názvů lesních stromů | 59 |
| Neživá příroda v příjmeních | 59 |
| Příjmení z názvů nerostů..... | 59 |
| Příjmení z názvů zemin..... | 59 |
| Příjmení z pojmenování atmosférických jevů a počasí..... | 59 |
| 3.2.3.6. Příjmení z názvů věcí..... | 59 |
| Příjmení z názvů látek a dalších textilních výrobků | 59 |
| Příjmení z názvů nástrojů, strojů a jejich částí | 60 |
| Z názvů kovových nástrojů..... | 60 |
| Z názvů dřevěných nástrojů | 60 |

| | |
|--|-----------|
| Příjmení z názvů různých věcí..... | 60 |
| Z názvů nádobí..... | 60 |
| Z názvů chemických výrobků a výrobků ze zemin..... | 60 |
| 3.2.3.7. Příjmení z abstrakt, kolektiv, názvů náboženských představ aj. | 60 |
| Příjmení ze substantiv abstraktních, hromadných apod..... | 60 |
| Z názvů majetku a majetkových vztahů..... | 60 |
| Z pojmenování různých činností..... | 61 |
| Z označení času..... | 61 |
| Z označení prostorových vztahů a geometrických tvarů | 61 |
| 3.2.4. Příjmení z jiných slovních druhů než substantiv..... | 61 |
| 3.2.4.1. Příjmení z adjektiv | 61 |
| Příjmení ze zdobných adjektiv..... | 61 |
| Příjmení odvozená v českém prostředí zdobňujícími příponami | 62 |
| 3.2.4.2. Systematický přehled příjmení z adjektiv..... | 62 |
| Označující tělesný vzhled | 62 |
| Označujících vlastnosti a barvu pleti, event. vlasů aj. | 62 |
| Označující povahové vlastnosti a sklony..... | 62 |
| Povahové rysy..... | 62 |
| Způsob chování..... | 63 |
| Jakost smyslových vjemů (na označení povahy a chování)..... | 63 |
| Označující majetkové a jiné podobné vztahy | 63 |
| Označující časové vztahy..... | 63 |
| 3.2.4.3. Příjmení složená z adjektiv a komponentu <i>-mann</i> | 64 |
| Označující povahové vlastnosti | 64 |
| Označující časové vztahy..... | 64 |
| 3.3. Klasifikace německých příjmení užívaných ve Volarech podle Rosy Kohlheimové a Volkera Kohlheima - Duden - Familiennamen: Herkunft und Bedeutung (2005)..... | 64 |
| 3.4. Klasifikace německých příjmení užívaných ve Volarech podle Horsta Naumanna - Das grosse Buch der Familiennamen (1994)..... | 65 |
| 3.5. Shrnutí..... | 65 |
| ZÁVĚR..... | 67 |
| PRAMENY..... | 69 |
| SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY A ZDROJŮ | 69 |

ELEKTRONICKÉ ZDROJE 70

ÚVOD

Předkládaná bakalářská práce se zabývá tematikou německých nebo z německého základu pocházejících příjmení obyvatel žijících v současnosti v obci Volary a jejich analýzy podle sémanticko-motivačních typů. Jedinečnost práce zaručuje fakt, že doposud o volarských příjmeních neexistuje stejná či alespoň podobně koncipovaná jazykovědná analýza.

Práce je rozdělena do tří velkých kapitol: Historie obce Volary, Materiálová databáze a Sémanticko-motivační typy německých příjmení ve Volarech.

V kapitole první, Historie obce Volary, je zaměřena na historické události, které vedly k dnešnímu stavu obce. Od založení ve 13. stol. na Zlaté stezce do první poloviny 20. stol. byly Volary převážně německé. I přes časté střídání majitelů od 15. do 17. stol., těžkosti třicetileté války a života v nehostinné krajině zůstali Volarští věrni své obci. Opustili ji až z donucení po druhé světové válce v rámci odsunu německého obyvatelstva z českého území. Až na pár výjimek byli odsunuti všichni volarští Němci. Nahradili je Češi, Slováci a jiné národnosti.

Kapitola Materiálová databáze obsahuje soupis veškerých německých příjmení užívaných dnes v obci Volary. Dále popisuje, jakým způsobem jsem postupoval při získávání materiálů použitých k sestavení databáze. Vysvětluji, jakým způsobem jsem postupoval, které organizace jsem oslovil a jaká byla moje kritéria pro výběr vhodných zdrojů.

V kapitole třetí, nazvané Sémanticko-motivační typy německých příjmení ve Volarech, se již zabývám analýzou jednotlivých příjmení. Vycházím z jedné stěžejní a dvou doplňkových publikací. Josef Beneš (1998), z jehož publikace vycházím nejvíce, rozlišuje čtyři základní sémanticko-motivační typy příjmení: německá příjmení Čechů z osobních jmen, německá příjmení Čechů z toponym a jiných vlastních jmen, příjmení z apelativ a příjmení z jiných slovních druhů než substantiv. Vyhodnotil jsem zde též výsledky získané analýzou sémanticko-motivačních typů. V analýzách využívám mnoha zkratk, připojil jsem proto na začátek kapitoly i jejich seznam.

Obsah předkládané bakalářské práce koresponduje s přeshraničním projektem *Aus der Tradition in die Zukunft. Das sprachlich-literarische Erbe Ostbayerns und Südböhmen als Fokus universitärer Zusammenarbeit/ Od tradice k budoucnosti. Jazykově-literární dědictví Východního Bavorska a jižních Čech jako fokus univerzitní spolupráce* Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a

Filozofické fakulty Univerzity Pasov realizovaným v Programu přeshraniční spolupráce
Česká republika – Svobodný stát Bavorsko Cíl EÚS 2014-2020.

1. Historie obce Volary

1.1. Počátky obce

Obec Volary stojí na bývalé obchodní trase *Zlatá stezka*. Volary byly založeny pravděpodobně ve 13. století jako poslední zastávka soumarů směřujících po této stezce do Prachatic. Vznik obce souvisí s příchodem bavorských přistěhovalců na Šumavu, probíhajícím ve 13. a 14. století. Nově příchozí pocházeli nejčastěji z Horního Bavorska. Do nehostinné, hustými lesy porostlé krajiny se vydávali za vidinou získání vlastních pozemků, též prchali jakožto kacíři. Vyšehradská kapitula potřebovala oblast kolem obchodních stezek v krátké době zalidnit a samotné stezky co nejvíce zpřístupnit. První obyvatelé nově vznikající osady Volary dostali právo v širokém okolí těžít dřevo a pást dobytek.

Zakladatelem osady byl v první polovině 14. století pověřen vyšehradskou kapitulou Andreas Waller, pocházející z pasovské oblasti. S největší pravděpodobností dostala osada jméno po svém zakladateli. Panovala též domněnka, že jméno má původ ve středověkém slově *waldenaere*, tedy *obyvatelé lesa*. Český název *Volary* pak vznikl přepisem českého převzetí naposlouchaného názvu. Německý název Čechům nic neříkal, proto si ho spojili s chovem volů, jedné z činností Volarských. První písemná zmínka o Volarech pochází z roku 1359, kdy byl jako člen prachatické městské rady uveden Ondřej z Volar - Andreas de Wallern. V roce 1373, též v Prachaticích, je uváděn Jan z Volar - Johannes de Wallern, ve funkci tamního faráře (Kubitschek 2015; Starý 1971).

1.1.1. Zlatá stezka

Niedernburská listina z 19. dubna roku 1010 je považována za nejstarší písemný dokument zmiňující *Zlatou stezku*. Král Jindřich II. v ní daroval mariánskému klášteru Niedernburg v Pasově příjmy z cla na této obchodní trase. Roku 1088 si celní příjmy na české straně podvodem přivlastnila pražská vyšehradská kapitula. Kapitula oblast ovládala až do 15. století, kdy se po husitských válkách poměry v zemi změnily.

Jedna ze tří velkých tras *Zlaté stezky* vedla mezi Pasovem a Prachaticemi přes Ilzstadt, Salzweg, Straßkirchen, Leoprechting, Kringell, Großthannensteig, Vendelsberg, Außernbrünst, Deching, Ernsting, Oberlainbach, Sickling, Waldkirchen, Böhmzwiesel, Fürholz, Grainet, Leopoldsreut, Bischofsreut, na české straně přes České Žleby, Volary a Libínské Sedlo. Na konci 13. století bylo založeno město Prachatice,

kteřé nahradilo ve funkci mýtného tržišťe Staré Prachatic. Z Prachatic se pak rozvážela bavorská a pasovská sůl přes Netolice, Protivín a Písek do Prahy a dalších měst.

Od hlavní trasy se postupem času oddělovaly vedlejší cesty legální i často nelegální. Dvě největší větve vedly do Vimperka a Kašperských Hor. Na přelomu 13. a 14. století u Waldkirchenu odbočovala z hlavní trasy mezi Pasovem a Prachaticemi stezka na Vimperk. Vedla přes Wotzmansreut, Reut u Karlsbachu, Promau, Winkelbrunn, Hinterschmiding, Horní Vltavici a Solnou Lhotu. Kolem roku 1356 byla otevřena cesta spojující Pasov s Kašperskými Horami. Jejím objevitelem byl Haintzlin Bader z Červené u Kašperských Hor. Cesta se od prachatické stezky odkláníla nedaleko vesnice Vendelsberg a pokračovala přes Röhrnbach, Rumpenstadl, Harsdorf, Solla, Freyung a Kreuzberg.

Název *Zlatá stezka* pochází z počátku 16. století. Tehdy se tak díky výdělečnému přeshraničnímu obchodu začaly nazývat obchodní trasy vedoucí přes širí hranice mezi vrcholy Luzný a Plechý. Stezky byly ve vyšších nadmořských polohách často nesjízdné a dalo se po nich projít buďto pouze pěšky, nebo se soumarským koněm, houževnatým a vytrvalým plemenem. Soumarům to však nevaldilo. Raději zdolávali kopce a měli pevnou půdu pod nohama, než aby se v nížinách brodili potoky a šlapali po nezpevněném, vodou nasáklém povrchu. O to, aby byly cesty schůdné, se starala vrchnost, která v dané oblasti vybírala clo. Bylo potřeba udržovat mosty a zvláště cesty v mokřadních oblastech. Pro zpevnění se používaly rozpůlené nebo tenké kmeny stromů. Pasovský klášter Niedernburg například udržoval most přes Vltavu u Volar.

Sůl byla nejdůležitější komoditou, která putovala z Pasova do Čech. České země neměly dostatek vlastní soli, která se tehdy používala v řadě výrobních procesů. Kromě dochucování jídel byla nutná především pro konzervaci potravin, výrobu skla a keramiky nebo pro vydělávání kůží.

Obchodovalo se však i s dalším zbožím. Do Čech mířily pasovské *Wolfsklingel*,¹ sukna, vína, jižní plody, koření a další. Opačným směrem mířilo především obilí, pak také slad a chmel, sádlo, sýry a jiné potraviny, pivo, vlna, kůže atd. Vysoce žádané byly také jihočeské ryby. Pasovská sůl nepocházela přímo z Pasova, nýbrž ze solných dolů v Reichenhallu, Halleinu a Schellenbergu, které patřily salcburskému arcibiskupovi. Sůl putovala po řece Salzach, následně po řece Inn, do které se Salzach vlévá, až do Pasova,

¹ Wolfsklingel: obouruční meč s pasovským červeným vlkem na čepeli pod rukojetí (Mages, 2017).

kde se uskladňovala. V zimě pak bylo možné vypravit velké chráněné karavany. Soumaři museli v zimě čelit chladu, na druhou stranu jich už nebylo potřeba na polích a též cesty byly mrazem zpevněné a bylo možno cestovat i místy, která byla v létě podmáčená, a tudíž neprůjezdná. Po Dunaji byla sůl z Pasova přepravována do Straubingu a Řezna, také do Lince a Vídně, ale především do Ilzstadtu, kde již na zádech soumarských koní pokračovala do Čech.

Ve druhé polovině 15. století došlo k rozmachu pašeráckých stezek, které obcházely celní stanoviště. Vrchnost se tomu snažila zabraňovat, označovala zakázané cesty, posílala na ně své strážce, kteří ale bývali často zbiti nebo i ubiti silnější skupinou soumarů. Vznik nových stezek, ať už legálních nebo pašeráckých, byl předzvěstí pomalého úpadku pasovsko-prachatické dopravní tepny. Oslabovala ji především v druhé polovině 16. století například tzv. *Zlatá cesta*. Původně vycházela z Pasova, později ovšem z Vilshofenu na Dunaji, odkud pokračovala přes Grafenau do Kašperských Hor, odtud do Sušice a Klatov. Jako další příklad vedlejší větve lze uvést vozovou a dobytčí cestu, která se od hlavní pasovsko-prachatické cesty odkláněla ve Fürholz, odkud pokračovala přes Vorderfreundorf, Geschwendet a Pěknou do Volar.

Polovina 16. století je považována za vyvrcholení obchodu na *Zlaté stezce*. Do Prachatic v té době přijíždělo v jednom týdnu až 1 200 soumarských koní. Převážet zboží bylo v té době natolik výnosné, že chyběly pracovní síly především na polích. To vedlo k řadě nařízení a omezení, která ale nikdo příliš nedodržel. Stejně tak jako se ne všichni drželi hlavních či vůbec legálních stezek. Přestože prošlo v letech 1558, 1559 a 1560 přes Vimperk, Kašperské Hory a Sušici pouhé poloviční množství soli oproti Prachaticím, tedy přibližně 60 000 bloků oproti přibližně 120 000 blokům, byla to stále nezanedbatelná částka a Prachatice neváhaly bránit svou pozici monopolního skladu soudní cestou. S nárůstem využívání vedlejších stezek klesala vytiženost Prachatic. V roce 1572 klesl týdenní počet soumarských koní na 500.

Tricetiletá válka zapříčinila strmé upadání soumarské činnosti na *Zlaté stezce*. Její hlavní trasy fungovaly jako dopravní tepny pro císařská vojska. Také okolo nich bylo na začátku 17. století vybudováno několik opevnění, např. opevnění na Hochsteinu nad Grainetem, na Haidwegu nebo volarské opevnění u Soumarského mostu přes Teplou Vltavu. Během českého stavovského povstání proběhlo několik bitev o volarské opevnění. Soumaři byli využiti k zásobování a v boji přišli o většinu koní a povozů. Samy stezky byly po válce natolik poničené, že nebyly absolutně sjízdné, dokonce se po nich dalo jen těžce pohybovat i pěšky.

To vše by ještě nutně nemuselo znamenat konec *Zlaté stezky*, kdyby její místo mezi tím nepřebrala dopravní trasa mezi Gmundenem a Českými Budějovicemi vedoucí přes Linec a Freistadt. Na bavorskou a pasovskou sůl bylo uvalováno stále větší clo, aby nebyla schopna konkurovat císařské soli. Císař Josef I. učinil patentem z 15. října 1706 dovážení soli do Čech ze zahraničí nelegálním, a to až pod trestem smrti. V roce 1707 byly solné sklady přesunuty z Prachatic do Krumlova. Veškerý transport soli z Bavorska a Pasova byl odkloněn na Linec. Tímto rozhodnutím přišly Prachatice a Volary, Sušice, Kašperské Hory a Vimperk o podstatnou část svého příjmu. Bývalé soumarské trasy byly více než jindy využívány pašeráky. Pašovalo se všechno možné od dobytka, přes hrnčářské a sklářské výrobky po barevné hedvábné šátky. Zejména v 18. století se ze sklářských hutí na Šumavě a v Bavorském lese transportovalo sklo do Pasova (Kubitschek 2015; Kubů 2007; Praxl 2016).

1.2. Změny majitelů Volar a udělování práv v 15. až 17. století

V průběhu 15. století vystřídal Volary několik majitelů. Nejprve je vlastnil Diviš Bořek z Miletínka, poté Jan Smil z Křemže. V roce 1437 si je pomocí zfalšované smlouvy spolu s Prachaticemi přivlastnil Oldřich z Rožmberka. Listina říkala, že ji sepsal král Zikmund, který měl Oldřichovi zastavit Prachatice a Volary, dokud mu nesplatí dlužnou částku. Roku 1457 získali Volary a Prachatice Prokop a Jan z Rabštejna. V roce 1493 změnil Volary majitele znovu, když je Ladislav z Rabštejna prodal Janu z Roupova. A konečně 4. dubna 1502 uspěl Petr z Rožmberka u královského dvora se svou žádostí o navrácení Prachatic, a s nimi i Volar, do vlastnictví Rožmberků. Byla podepsána smlouva a roku 1503 již tato dvě města se svými pozemky náležela krumlovské větvi rodu Rožmberků.

Během husitských válek obchod po Zlaté stezce mezi Prachaticemi a Pasovem téměř ustal. Sami Rožmberkové se v té době postarali, aby se dovoz soli odklonil do jimi vlastněného Krumlova. Po získání Prachatic ovšem vyvinuli úsilí, aby do obce obchod vrátili. Aby rozvoj obchodu urychlili, sepsali v případě Volar několik následujících listin. První, ze 13. listopadu 1503, vytvořila Volarským výjimku z odúmrti a zajistila, že se mohli sami rozhodnout, co se stane s jejich majetkem v případě, že zemřou bez dědice. O tři roky později, 3. dubna 1506, byla sepsána ještě důležitější smlouva. Zajišťovala Volarům právo pořádat každé pondělí trh a garantovala právo bezplatně kácet stromy na palivové a stavební dřevo a právo využívat okolní lesy

a louky pro pastvu dobytka. Dalšího přilepšení se obci dostalo 29. června 1596, kdy Petr Vok, pán z Rožmberka, povolil odchyťávání soumarů, kteří se ubírali po zakázaných cestách, aby se vyhnuli celním místům. V takových případech směli zabavit koně i s nákladem a ponechat si polovinu hodnoty zabavených věcí. Druhou polovinu museli odvést Rožmberkům.

Volary znovu změnil majitele 11. září 1600, kdy Petr Vok prodal část majetku Rudolfovi II. Císař nejprve roku 1602 zrušil některá práva, která Volarům propůjčili Rožmberkové, jako například skupování obilí a zmíněné odchyťávání nepoctivých soumarů. O šest let později je znovu potvrdil, pouze s jednou výjimkou. Obec již nesměla zabavovat koně ani zboží. V roce 1612 byla ve Volarech zřízena královská celnice (Praxl 2016; Starý 1971).

1.3. Obec Volary v době třicetileté války a úpadek Zlaté stezky

Vzhledem ke své poloze u hranice a na *Zlaté stezce* byly Volary jedním z důležitých strategických bodů třicetileté války na českém území. O ně a o celou oblast se svedlo několik bitev. *Zlatá stezka* byla jediná přístupová cesta, kterou si mohly zvolit žoldnéřské jednotky, které si povolaly české stavy na pomoc proti Habsburkům. Město tedy v roce 1618 obsadila posádka českých stavů. Ještě v témže roce byla ovšem přemožena jednotkami císařské pěchoty a jízdy, které byly vyslány z Českých Budějovic. Jakmile měl císař oblast pod kontrolou, nechal vystavět opevnění u Soumarského mostu, Želnavy a Českých Žlebů. V polovině roku 1619 už byla větší část jižních Čech pod císařskou kontrolou a císař stáhl většinu své armády zpět do Rakouska. Toho chtěl využít generál Mansfeld a 9. prosince 1619 přitáhl k Volarům se 400 muži. Město se mu nepovedlo dobýt a dosáhl pouze toho, že o měsíc později dorazily po *Zlaté stezce* do oblasti nové císařské posily. Aby oblast a strategické body dobyl, spojil se Mansfeld s generály Thurnem a Trenckem, a pomocí pětitisícové armády 26. července 1620 získal Volary bez boje. Krátce na to se ovšem do Čech obrátila spojená armáda vévody Maxmiliána a generála Buquoye a začala obsazovat města. Mezi obsazenými obcemi byly i Volary, které připadly 23. prosince 1622 Janu Oldřichovi z Eggenberka, jednomu z důvěrníků císaře Ferdinanda II., a Prachatice.

Třicetiletá válka zasadila *Zlaté stezce* a obchodu na ní vážnou ránu. Cesty byly poničené a místy neschůdné, podél nich číhali žoldnéři, kteří přežili válku a byli nyní bez práce. Oba tyto problémy se daly s vynaložením úsilí napravit. Jenže český

panovník Ferdinand III. Habsburský upřednostňoval sůl z rakouského Gmündenu. Leopold I. nejenže pokračoval v této politice, podnikl navíc kroky, které Bavorsko a Pasov z českého obchodu se solí zcela eliminovaly. Roku 1659 nechal v Českém Krumlově postavit solní sklad a nařízením z roku 1692 dovoz bavorské soli kompletně zakázal. Roku 1706 nechal přenést prachatický solný sklad do Českého Krumlova. Sůl sice nebyla jediným artiklem transportovaným po *Zlaté stezce*, ale byla pro obnovení jejího života natolik důležitá, že bez ní obchod zanedlouho ustal a většina stezek zanikla (Starý 1971).

1.4. Změna obživy ve Volarech v 18. století a rozkvět obce v 19. a na začátku 20. století

Roku 1719 se stal pánem Volar Adam František Schwarzenberg. Jeho rod vlastnil obec až do roku 1848. Už od druhé poloviny 17. století se dostávali Volarští do sporu s rodem Eggenbergů. Zneužívali své výsady volně těžít dřevo a pást dobytek a způsobovali tím své vrchnosti velké škody. Roku 1688 byly vytyčeny hranice mezi lesy volarskými a vimperskými a roku 1708 byl určen okruh kolem Volar, ve kterém směli obyvatelé hospodařit. A. F. Schwarzenberg jim právo znovu potvrdil, byť s daným omezením v okruhu kolem města. Volarští ovšem na omezení nebrali zřetel a dál těžili a pásli, jak uvážili za vhodné. Spory pokračovaly až do začátku 19. století, kdy byla 20. listopadu 1810 podepsána dohoda, díky níž získalo město 3 128 ha pozemků.

Do poloviny 16. století byla velká část příjmu města spojena s provozem na *Zlaté stezce*. Obyvatelé poskytovali soumarům nocleh, zapůjčovali nákladní koně apod. V době největšího rozkvětu, tedy v první polovině 16. století, prošlo Volary týdně přes tisíc soumarských koní a své služby poskytovalo přes 12 hostinců. Když tato éra skončila, museli Volarští plně rozvinout své další aktivity. Jednalo se především o pastevectví, lnářství, dřevorubectví a zpracování dřeva. V roce 1643 zakoupil z Volar pocházející Ambrož Stögbauer nedalekou sklářskou huť, která do té doby patřila rodině Stegrově. Vyráběl se v ní křišťál, též tabulové a zdobené sklo. Výrobky putovaly do Vídně, Hamburku, Norimberku nebo třeba do Anglie. Sklárna vyráběla do roku 1807.

V roce 1848 získala obec nezávislost na šlechtě. Roku 1870 podala žádost o udělení statutu města. Žádosti bylo vyhověno 30. dubna 1871. Svolení vydal a podepsal císař František Josef. V následujících letech se město začalo masivně vyvíjet. V roce 1873 byla založena dřevařská škola, o rok později tu byl zřízen okresní soud a v roce

1875 zahájil provoz měšťanský pivovar. Vznikl hasičský sbor a bylo založeno množství spolků, družstev a orchestrů. V roce 1899 byla dokončena trať mezi Volary a Prachaticemi. O rok později byla dokončena budova základní školy a roku 1904 nová, větší budova dřevařské školy.

Dokončení železničního uzlu v roce 1910 znamenalo pro Volary začátek ještě většího rozkvětu. Železnice Volarům opět umožnila obchodovat ve velkém. Vlastně ještě mnohem více než v dobách *Zlaté stezky*. Do celé střední Evropy vyvážely své produkty (Kozák 2006; Starý 1971).

1.5. Povaha Volarských a obce Volary od 13. století do začátku 20. století

Do konce první světové války měla ve Volarech pravděpodobně již od založení obce drtivá většina obyvatel německé kořeny. *Ano, Wallingři, tak se obyvatelům starých Volar říkalo... Každopádně si zde tito lidé vytvořili zvláštní společnost, která se v mnohém od svého okolí odlišovala a dbala na to, aby si své zvyky uchovala. Lidé z okolního kraje označovali Volaráky za „šumavské Čiňany“; natolik se jim jevíli odlišní a nesrozumitelní. Se spisovnou němčinou jste se ve Volarech nedomluvili; zdejší dialekt byl až bizarní... Staré volarské rody byly konzervativní, držely se místa a tradiční sounáležitosti“* (Kozák 2006, s. 13). Specifické byly i samotné Volary. Jelikož měli Volarští po staletí neomezený přístup ke dřevu, stavěli si celodřevěné domy alpského typu. Ty v sobě v rámci udržení tepla kombinovaly obytné prostory s chlévy. Vyznačovaly se plochými střechami a šindelí zatíženými kamením. Střechy výrazně přesahovaly stěny samotného domu. Chránily dřevěný dům před vlhkostí způsobenou deštěm nebo sněhem. Vzniklý chráněný prostor byl vhodný ke skladování palivového dříví, které venku mohlo vysychat, bylo vždy po ruce a mohlo tvořit dodatečnou tepelnou izolaci, jelikož bylo většinou vyskládáno až po střechu a nechával se prostor pouze pro okna a dveře. Střechy, vyráběné z dřevěných šindelů, vyžadovaly údržbu. Po několika letech, uvádí se interval přibližně 10 let, docházelo na obrácení veškerých šindelů a výměnu těch, které se již rozpadaly. Štít zdobily až dvě pavlače nad sebou a vyřezávané ornamenty. Celodřevěné domy, navíc mnohdy natěsnané blízko u sebe, byly náchylné k požáru. Dva největší se odehrály v letech 1679 a 1873. Oba sežehly přibližně polovinu města, první přesně 45 domů, druhý dokonce přes 60 domů včetně fary, kostela a školy, navíc sedm let před zamýšlenou žádostí o udělení statutu města.

Při stavbě domů po požáru v roce 1873 již byl využit i kámen, ale většinou jen pro přízemí. Na zbytek bylo opět použito dřevo. Navzdory četným požárům se do dnešní doby povedlo část domů zachovat.

Zakladatelé Volar přišli na Šumavu jako dřevorubci a soumaři. Na darovaných pozemcích těžili dřevo a stavěli si své dřevěné příbytky. Na vytěžených plochách a loukách pásli také dobytek. Rozvíjející se obec potřebovala i řemeslníky, ale dřevorubectví, soumařina a pastevectví patřily vždy k hlavním činnostem Volarských, též k nejvíce výnosným. Vytěžené dřevo prodávali, ale také s ním topili a stavěli z něj své domy a seníky. Seníků stály na okolních loukách stovky. Volarští do nich ukládali seno, kterým vykrmovali dobytek. Nakupovali vyhublé rakouské voly, které pak vykrmené prodávali na trhy ve velkých městech jako Praha nebo Vídeň.

Velkým exportním artiklem bylo sklo. V 16. století fungovalo v okolí obce na dvanáct skláren. Jejich provoz a množství umožňovala volarská výsada těžby dřeva, neboť na výrobu potaše, nezbytné ingredience pro výrobu skla, je zapotřebí velké množství dřeva.

Volarští byli konzervativní a uzavření. Srostli se svým městem, a přestože se nebránili posílat své výrobky do vzdálených míst, nestávalo se často, aby mladí odcházeli žít jinam nebo že by se naopak do Volar hrnulo množství přistěhovalců. Když se po válce v rámci Československé republiky do Volar postupně nastěhovalo na 200 Čechů, vytvořili do té doby největší českou menšinu ve městě. Většina přišla za prací u státních drah, četnictva a finanční stráže (Kozák 2006; Kubitschek 2015).

1.6. Změny složení obyvatelstva obce Volary v polovině 20. století

V roce 1930 žilo ve Volarech přes 3 700 obyvatel, kteří vykonávali na 40 různých profesí. V roce 1927 fungovaly ve městě německá obecná škola chlapecká a dívčí, německá měšťanská škola dívčí a chlapecká, česká státní obecná škola jednotřídní, státní odborná škola hospodářská zimní a odborná dřevařská škola. Česká menšina dokázala s německými obyvateli držet krok co do pracovitosti a za dvacet let se dokázala velmi dobře začlenit. Češi dokázali vybudovat školku a zmíněnou školu, hotel, tenisový kurt a fotbalové hřiště a sdružovali se do družstev a organizací. Ovšem ani dobré sousedské vztahy nezabránilo tomu, že se volarští Němci přihlásili k nacistickému Německu jako ke své vlasti. V září 1938 uprchli Češi z města dál do vnitrozemí, a jelikož Volary spadaly do oblasti Sudet, vkročily i sem 2. října 1938

jednotky Wehrmachtu. Během války sem byli svázeni na nucené práce váleční zajatci nejprve z Belgie, poté z SSSR. Město nikdy nebylo dějištěm bojů, nespadla na něj jediná bomba. Po válce došlo i ve Volarech na odsuny Němců. První proběhl 8. března 1946 a své město opustilo 658 obyvatel. Po něm následovaly čtyři velké a několik malých odsunů. Z původní německé populace zbylo něco málo přes dvě procenta, tedy přibližně 80 osob (Kozák 2006; Starý 1971; Šmaus 1971).

1.7. Identita obce Volary od poloviny 20. století do současnosti

Opětovné zabydlování náhle prázdného města bylo těžší než vystěhování původních obyvatel. V roce 1947 žilo ve Volarech kolem 2 600 obyvatel, přičemž většina přišla ze Slovenska, Rumunska a Bulharska. Kvůli vysoké míře fluktuace a částečně také tím způsobenému nedostatku citu pro místo docházelo k bourání původní zástavby. Mnoho místních podniků v té době zbankrotovalo, protože přišly o kontakty a odběratele a měly často nedostatek pracovních sil. Od roku 1948 se k tomu přidaly i komunistické snahy o znárodňování soukromých podniků. Počátkem 60. let 20. století začala výstavba prvních panelových domů. Tendence chránit volarskou architekturu pocházejí už z doby mezi světovými válkami, stejně tak v letech 1951, 1955 a 1971 se uvažovalo o zařazení zbylých dřevěných domů na seznam chráněných památek, ale teprve v devadesátých letech byla vyhlášena část Volar chráněnou památkovou zónou.

Po roce 1948 se ve Volarech začaly objevovat vojenské objekty sloužící především Pohraniční stráž, vojákům z povolání a vojákům základní služby. V rozmezí 60. a 80. let 20. století vzniklo panelové Sídliště Míru. V roce 1966 byly dostavěny prostory Jihočeských dřevařských závodů. Svým způsobem tak navázaly na místní dřevařskou tradici. V roce 1971 dosáhl počet obyvatel čísla 3 300. V 70. letech 20. století se kompletně změnil vzhled náměstí. Byly zbořeny původní domy a plocha byla pokryta asfaltovým povrchem. Roku 1977 byla dokončena stavba hotelu Bobík. Roku 1981 zahájila provoz nová budova školy. O dva roky později byl otevřen krytý plavecký bazén.

Po převratu, v roce 1992, dosáhly Volary co do počtu přesně 4 000 obyvatel. O rok dříve dostaly zpět do vlastnictví 2 005 ha lesa. Od začátku roku 1992 tyto lesy spravuje organizace Městské lesy Volary. V srpnu 2000 obdrželo město další lesní pozemky od Správy Národního parku Šumava. Současná rozloha městských lesů tvoří 2 786 ha. V dřívějších publikacích od Romana Kozáka se jako obyvatelé uvádějí

následující národnosti: Češi, Slováci, Němci, Rakušané, Maďaři, Rumuni, Bulhaři, Poláci, Ukrajinci, Romové a Vietnamci. Podle aktuálních informací na oficiálních webových stránkách města Volary jsou uváděni čeští občané čtyř národností: Češi, Slováci, Němci a Vietnamci (Kozák 2001; Kozák 2006).

2. Materiálová databáze

2.1. Tvorba materiálové databáze

Hlavním tématem bakalářské práce je analýza současných německých nebo z německého základu vycházejících příjmení volarských občanů podle sémanticko-motivačních typů. K tomu jsem potřeboval pokud možno co nejaktuálnější a nejkompletnější seznam příjmení obyvatel včetně počtu jejich nositelů. To se bohužel ukázalo být poněkud obtížné.

Odpověď na dotaz zasláný na Krajskou správu Českého statistického úřadu (ČSÚ) v Českých Budějovicích byla negativní. Z e-mailu Ing. Petry Dolejšové jsem se dozvěděl, že ČSÚ nepracuje se jmény osob. Odkázala mě na registr četnosti jmen a příjmení vyskytujících na území České republiky veřejně přístupný na stránkách Ministerstva vnitra České republiky,² ve kterém sice četnost příjmení v rámci republiky rozpracována byla, jeho nejnižší úroveň ovšem tvořily správní obvody obcí s pověřeným obecním úřadem. Takový úřad je podle § 64 odst. 1 Zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecním zřízení) definovaný jako pověřený obecní úřad, který „je pro účel výkonu přenesené působnosti označován v zákonech a jiných právních předpisech, popřípadě aktech řízení a úkonech podle § 61 odst. 2 písm. b) obecní úřad, který, vedle přenesené působnosti podle § 61 odst. 1 písm. a), vykonává v rozsahu jemu svěřeném zvláštními zákony přenesenou působnost ve správním obvodu určeném prováděcím právním předpisem“.³

Obec Volary spadá do správního obvodu obce Prachatice, spolu s 29 dalšími obcemi včetně obce Prachatice. Vzhledem k tomu, že mě zajímala data pouze z Volar, byl pro mě registr obsahující statistiku z celého správního obvodu zcela nepoužitelný. Nebylo možné rozlišit, která jména a v jakém zastoupení v registru patří právě volarským občanům.

Nejúplnější záznamy o obyvatelstvu se nacházejí v matrikách. Jsou v nich záznamy o všech občanech České republiky počínaje jejich narozením, jejich smrtí konče. Jednalo by se proto o ideální zdroj pro mou práci. Bohužel, vzhledem k choulostivé povaze osobních údajů, se na něj vztahuje § 8a Zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, jenž vysloveně uvádí, že „informace týkající se

² MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Přehled příjmení a lokalit [Microsoft Excel dokument]. 5. 9. 2017 [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/cetnost-jmen-a-prijmeni-722752.aspx>.

³ ČESKO. Zákon č. 128 ze dne 12. dubna 2000 o obcích (obecním zřízení). In: *Zákony pro lidi*. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-128>.

osobnosti, projevů osobní povahy, soukromí fyzické osoby a osobní údaje povinný subjekt poskytne jen v souladu s právními předpisy, upravujícími jejich ochranu 4a)“⁴

Dle § 25 odst. 1 písm. a) a d) *Zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení* smějí dle písm. a) fyzické osoby nahlížet pouze do záznamů svých, záznamů svých příbuzných nebo záznamů svých svěřenců. Druhou situací, kdy fyzická osoba smí nahlédnout do matričních záznamů, je podle písm. d) tehdy, pokud se „*prokáže, že je to nezbytné pro uplatnění jejich práv před orgány státu nebo před orgány územních samosprávných celků*“.⁵

O poskytnutí matričních záznamů k nahlédnutí za účelem vědeckého výzkumu se zákon nezmiňuje. Telefonický rozhovor s Annou Hodánkovou, vedoucí Správního odboru obce Volary, který má na starosti i záležitosti matriky, mi potvrdil, že tomu tak skutečně je. Požadované záznamy, byť zcenzurované, mi odbor neposkytl. Podle § 23 *Zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení* se matriční záznamy, dělí se na knihu narození, knihu manželství, knihu partnerství a knihu úmrtí, po určité době přesouvají do poboček státního archivu pro danou oblast, kde bych k nim snad měl snazší přístup. Bohužel, v případě knihy narození se tak děje po 100 letech, ve třech zbývajících případech shodně po 75 letech. Tím ovšem ztrácejí kvalifikaci na vzorek populace v současnosti.

Z nedostatku jiných zdrojů jsem začal pátrat po telefonních seznamech z konce 20. století. Dalo se očekávat, že v té době měla ještě naprostá většina domácností zavedenou pevnou linku a zároveň se ještě dalo hovořit o současných příjmeních – v kontrastu s dobou před koncem druhé světové války. Jako zdroj pro mou práci jsou telefonní seznamy však poněkud neadekvátní. Sice poskytují seznam příjmení v konkrétní obci, byť nikoli zaručeně kompletní, ale uvádějí pouze jednu osobu v domácnosti, tedy neobsahují údaj o počtu nositelů. I tak je obtížné se k oněm telefonním seznamům dostat. Ve volarské knihovně je prý mívali, museli je však vyřadit vzhledem k omezeným skladovacím podmínkám. Šťěstí jsem měl až ve Státním oblastním archivu v Třeboni, resp. ve Státním okresním archivu v Prachaticích, který pod něj spadá.

V prachatickém archivu jsem objevil mnohem přijatelnější alternativu k telefonním seznamům, a sice volební seznamy. Jejich výhoda spočívá v úplnosti

⁴ ČESKO. Zákon č. 106 ze dne 11. května 1999 o svobodném přístupu k informacím. In: *Zákony pro lidi*. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-106>.

⁵ ČESKO. Zákon č. 301 ze dne 2. srpna 2000 o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Zákony pro lidi*. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-301>.

vzorku dospělé populace za konkrétní rok. Obsahují tedy všechna příjmení vyskytující se ve Volarech, zároveň i počet jejich nositelů. Pouze počet nezletilých nositelů daných příjmení však oproti matričním záznamům zůstává neznámou. Aktivního volebního práva, tedy práva volit, nabývá každý občan České republiky v den svých osmnáctých narozenin. Občané mladší osmnácti let proto ve volebních seznamech zapsáni nejsou.

2.2. Soupis německých příjmení užívaných v obci Volary

Ve Státním okresním archivu v Prachaticích jsem v únoru roku 2017 objevil volební seznam z voleb do zastupitelstva Jihočeského kraje a Senátu České republiky z roku 2004⁶ a začal ho zpracovávat. Německá příjmení jsem z volebního seznamu vybíral primárně podle jmenných rejstříků vypracovaných Marií Novákovou na základě publikace Josefa Beneše *Německá příjmení u Čechů* (1998). Rejstříky tvoří 2. svazek publikace *Německá příjmení u Čechů* (1998). Dále jsem k identifikaci příjmení s německým původem využil publikací *Lexikon österreichischer Familiennamen* (1989) od Marie Hornung, *Das grosse Buch der Familiennamen* (1994) od Horsta Naumanna a slovník *Duden - Familiennamen: Herkunft und Bedeutung* (2005) od Rosy Kohlheim a Volkera Kohlheima. Na jaře roku 2017 jsem jednal s obecním úřadem obce Volary a podařilo se mi získat volební seznam mnohem aktuálnější, a sice volební seznam voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky z roku 2013⁷.

Vzhledem k jeho vyšší míře aktuálnosti jsem jej pro svou práci upřednostnil před volebním seznamem z roku 2004. Na volebním seznamu z roku 2013 jsem pracoval, tzn. vypisoval jsem příjmení německého původu podle výše zmíněných slovníků, od března do července 2017.

Tabulka č. 1: Německá příjmení v obci Volary k 23. 10. 2013

| | |
|--|------|
| Počet obyvatel v obci Volary k 1. 1. 2014⁸ | 3871 |
| Počet německých příjmení k 23. 10. 2013 | 217 |

⁶ MĚSTSKÝ ÚŘAD VOLARY. Volby do zastupitelstva kraje a senátu, 5 a 6. listopadu 2004 Volary. SOKA Prachatice, nezpracovaný fond.

⁷ MĚSTSKÝ ÚŘAD VOLARY. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 23. října 2013 Volary.

⁸ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Počet obyvatel v obcích - k 1.1.2014. [Microsoft Excel dokument]. 30. 04. 2014 [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112014-aco9yecp09>.

| Počet nositelů německých příjmení k 23. 10. 2013 | | | 704 |
|--|---------------|-------------------------|-------------------------------|
| POŘADÍ | TVAR PŘÍJMENÍ | | POČET NOSITELŮ k 23. 10. 2013 |
| | MUŽSKÝ TVAR | ŽENSKÝ TVAR | |
| 1. | Adámek | (Adámková) ⁹ | 1 |
| 2. | Albert | Albertová | 3 |
| 3. | Aleš | Alešová | 3 |
| 4. | Amler | Amlerová | 3 |
| 5. | Andraschko | Andraschková | 8 |
| 6. | Antel | (Antlová/Antelová) | 1 |
| 7. | Aufrecht | Aufrechtová | 3 |
| 8. | Bárta | Bártová | 12 |
| 9. | Bauch | Bauchová | 2 |
| 10. | (Beer) | Beerová | 1 |
| 11. | Bejna | Bejnová | 3 |
| 12. | Benč | Benčová | 4 |
| 13. | Beneš | Benešová | 8 |
| 14. | Benko | (Benková) | 1 |
| 15. | Beutl | Beutlová | 6 |
| 16. | (Bilder) | Bilderová | 1 |
| 17. | Bláha | Bláhová | 2 |
| 18. | Blaško | Blašková | 7 |
| 19. | (Bodanský) | Bodanská | 1 |
| 20. | Böhm | Böhmová | 11 |

⁹ Příjmení v závorce uvádí ženský tvar příjmení, případně mužský tvar, který se ovšem v obci Volary v současnosti nevyskytuje.

| | | | |
|-----|-------------------|----------------|---|
| 21. | (Bojer) | Bojerová | 1 |
| 22. | (Breit) | Breitová | 3 |
| 23. | Brož | Brožová | 8 |
| 24. | Brožka | Brožková | 2 |
| 25. | Buble | Bublová | 2 |
| 26. | Buchtela | (Buchtelová) | 2 |
| 27. | (Burger) | Burger | 1 |
| 28. | Caha | Cahová | 4 |
| 29. | Daniel | (Danielová) | 2 |
| 30. | (Dank) | Danková | 1 |
| 31. | (Dunka/Dunko) | Dunková | 2 |
| 32. | Dyba | Dybová | 3 |
| 33. | Eckert | Eckertová | 4 |
| 34. | Falc | Falcová | 5 |
| 35. | Faltus | Faltusová | 4 |
| 36. | Faltýn | Faltýnová | 3 |
| 37. | Felix | Felixová | 3 |
| 38. | (FencI) | Fenclová | 1 |
| 39. | (Fingerhut) | Fingerhutová | 1 |
| 40. | Fischbach | (Fischbachová) | 1 |
| 41. | Fischer | Fischerová | 7 |
| 42. | Fišer | Fišerová | 4 |
| 43. | (Fošenbauer) | Fošebauerová | 1 |
| 44. | Frejka | Frejková | 4 |
| 45. | FrejIach | FrejIachová | 2 |

| | | | |
|-----|----------------|---------------|----|
| 46. | Friedecký | Friedecká | 3 |
| 47. | Fröml | Frömlová | 5 |
| 48. | Fürbach | Fürbachová | 2 |
| 49. | Furiš | Furišová | 3 |
| 50. | Fux | (Fuxová) | 1 |
| 51. | Geier | Geierová | 5 |
| 52. | (Gürtler) | Gürtlerová | 1 |
| 53. | Haas | Haasová | 3 |
| 54. | (Hagemüller) | Hagemüllerová | 1 |
| 55. | Hájek | Hájková | 7 |
| 56. | Hajner | Hajnerová | 3 |
| 57. | Hamet | (Hametová) | 1 |
| 58. | Hamrník | Hamrníková | 4 |
| 59. | (Hanuš) | Hanušová | 1 |
| 60. | Hanzal | Hanzalová | 3 |
| 61. | Hanzlík | Hanzlíková | 2 |
| 62. | Hanzlík | Hanzlíková | 3 |
| 63. | Harvalík | Harvalíková | 11 |
| 64. | Hasman | (Hasmanová) | 1 |
| 65. | Haupt | Hauptová | 3 |
| 66. | (Hejduk) | Hejduková | 1 |
| 67. | Heller | Hellerová | 2 |
| 68. | Heřmanský | (Heřmanská) | 1 |
| 69. | (Hobelsberger) | Hobelsberger | 1 |
| 70. | Hojdekr | Hojdekrová | 5 |
| 71. | (Höllinger) | Höllingerová | 1 |

| | | | |
|-----|---------------|------------------|---|
| 72. | Honner | Honnerová | 6 |
| 73. | Horváth | Horváthová | 4 |
| 74. | Hošna | Hošnová | 5 |
| 75. | (Huk) | Huková | 1 |
| 76. | Hundsnurscher | Hundsnurscherová | 4 |
| 77. | Hybler | (Hyblerová) | 1 |
| 78. | Hybner | Hybnerová | 5 |
| 79. | Jagr | Jagrová | 2 |
| 80. | Janda | Jandová | 6 |
| 81. | Juhaňák | Juhaňáková | 3 |
| 82. | Jungwirth | Jungwirthová | 2 |
| 83. | Juráš | Jurášová | 3 |
| 84. | Jurášek | Jurášková | 2 |
| 85. | Jurišta | Jurištová | 9 |
| 86. | Kacko | (Kacková) | 1 |
| 87. | Kaczko | Kaczková | 7 |
| 88. | Kaisler | Kaislerová | 2 |
| 89. | Kantner | Kantnerová | 3 |
| 90. | Kasper | Kasperová | 4 |
| 91. | Kes | Kesová | 2 |
| 92. | Kešner | Kešnerová | 4 |
| 93. | Klazar | (Klazarová) | 1 |
| 94. | Klement | Klementová | 8 |
| 95. | Klíma | Klímová | 2 |
| 96. | Klímt | Klímtová | 5 |
| 97. | Knap | Knapová | 4 |

| | | | |
|------|-----------|--------------|----|
| 98. | Koller | (Kollerová) | 1 |
| 99. | Konrád | Konrádová | 4 |
| 100. | Kordík | Kordíková | 4 |
| 101. | Kraus | Krausová | 2 |
| 102. | Krejsa | Krejsová | 10 |
| 103. | Krén | Krénová | 2 |
| 104. | Krýcha | (Krýchová) | 1 |
| 105. | Kučera | Kučerová | 6 |
| 106. | (Kunštár) | Kunštárová | 1 |
| 107. | (Lamb) | Lamblová | 1 |
| 108. | Lang | Langová | 9 |
| 109. | (Lasch) | Laschová | 1 |
| 110. | Lašák | (Lašáková) | 1 |
| 111. | Lenc | Lencová | 8 |
| 112. | Lenhard | Lenhardová | 4 |
| 113. | Lorenčík | Lorenčíková | 5 |
| 114. | Mach | (Machová) | 1 |
| 115. | Machník | Machníková | 2 |
| 116. | (Machoň) | Machoňová | 1 |
| 117. | Machovec | (Machovcová) | 1 |
| 118. | Mareček | (Marečková) | 1 |
| 119. | Marek | Marková | 4 |
| 120. | Maun | Maunová | 5 |
| 121. | Mauric | Mauricová | 13 |
| 122. | (Meixner) | Meixnerová | 1 |
| 123. | Mertlík | Mertlíková | 5 |

| | | | |
|------|--------------|-----------------|----|
| 124. | (Michl) | Michlová | 1 |
| 125. | Míl | Mílová | 4 |
| 126. | Mistr | Mistrová | 2 |
| 127. | Moosbauer | (Moosbauer/ová) | 1 |
| 128. | Mozr | Mozrová | 2 |
| 129. | (Muchel) | Muchelová | 1 |
| 130. | Müller | Müllero vá | 2 |
| 131. | (Münch) | Münchová | 1 |
| 132. | Nagy | Nagyová | 2 |
| 133. | Nachlinger | Nachlingerová | 6 |
| 134. | Nachtmann | (Nachtmannová) | 1 |
| 135. | Naske | Nasková | 4 |
| 136. | Neuberger | Neubergerová | 2 |
| 137. | Neuman | Neumanová | 3 |
| 138. | Neumann | Neumannová | 3 |
| 139. | (Obermüller) | Obermüllero vá | 1 |
| 140. | Niklas | Niklasová | 2 |
| 141. | Nobis | Nobisová | 2 |
| 142. | Ott | Ottová | 2 |
| 143. | Ottl | Ottlová | 2 |
| 144. | Pauch | (Pauchová) | 1 |
| 145. | Pešl | Pešlová | 6 |
| 146. | Peter | Peterová | 4 |
| 147. | Pichl | Pichlová | 11 |
| 148. | Pinc | Pincová | 8 |
| 149. | Pocklan | Pocklanová | 6 |

| | | | |
|------|--------------|-----------------------|----|
| 150. | Pojsl | Pojslová | 4 |
| 151. | Pouzar | Pouzarová | 2 |
| 152. | (Prey) | Preyová | 1 |
| 153. | Prix | Prixová | 3 |
| 154. | Prokeš | (Prokešová/Prokšová) | 1 |
| 155. | Pscheidl | Pscheidlová | 2 |
| 156. | Puffr | (Puffřová) | 2 |
| 157. | Puš | Pušová | 2 |
| 158. | Rangl | Ranglová | 3 |
| 159. | Rapant | Rapantová | 2 |
| 160. | Raška | Rašková | 3 |
| 161. | Rauš | Raušová | 2 |
| 162. | Riederer | Riedererová | 5 |
| 163. | (Richter) | Richterová | 1 |
| 164. | Ritschel | Ritschelová | 3 |
| 165. | Rosa | Rosová | 4 |
| 166. | Rot | (Rotová) | 1 |
| 167. | (Roule) | Roulová | 2 |
| 168. | (Salzer) | Salzer | 1 |
| 169. | Sarauer | Sarauerová | 3 |
| 170. | (Seber) | Seberová | 1 |
| 171. | Scherber | Scherberová | 6 |
| 172. | Schneedorf | (Schneedorfová) | 1 |
| 173. | Schneedorfer | Schneedorferová | 8 |
| 174. | Sippl | Sipplová | 14 |

| | | | |
|------|--------------|---------------|----|
| 175. | Sitter | Sitterová | 2 |
| 176. | Soldát | (Soldátová) | 1 |
| 177. | Sommer | Sommerová | 2 |
| 178. | Soumar | Soumarová | 4 |
| 179. | Stadler | Stadlerová | 2 |
| 180. | Steinbach | Steinbachová | 3 |
| 181. | (Steininger) | Steiningerová | 1 |
| 182. | (Stolz) | Stolzová | 1 |
| 183. | Šanda | Šandová | 3 |
| 184. | Šandera | (Šanderová) | 1 |
| 185. | (Šedlbauer) | Šedlbauerová | 1 |
| 186. | Šill | (Šillová) | 1 |
| 187. | Šnelcer | Šnelcerová | 4 |
| 188. | Šolín | Šolínová | 2 |
| 189. | Šperka | Šperková | 4 |
| 190. | Špeta | Špetová | 6 |
| 191. | Štumbauer | Štumbauerová | 2 |
| 192. | Šturma | Šturmová | 6 |
| 193. | Šuman | (Šumanová) | 1 |
| 194. | Švarc | Švarcová | 14 |
| 195. | (Švejstíl) | Švejstílová | 1 |
| 196. | Tejml | Tejmlová | 2 |
| 197. | (Texler) | Texlerová | 1 |
| 198. | (Thum) | Thum | 1 |
| 199. | Tischler | Tischlerová | 10 |
| 200. | Tišer | (Tišerová) | 1 |

| | | | |
|------|-----------|------------|----|
| 201. | Toncar | Toncarová | 2 |
| 202. | Touš | Toušová | 4 |
| 203. | Trost | (Trostová) | 1 |
| 204. | Trubela | Trubelová | 10 |
| 205. | Tyl | Tylová | 5 |
| 206. | Urban | Urbanová | 2 |
| 207. | Valko | Valková | 3 |
| 208. | Varga | Vargová | 2 |
| 209. | Vejnar | Vejnarová | 2 |
| 210. | Vik | (Viková) | 1 |
| 211. | Vinš | Vinšová | 3 |
| 212. | Wagner | Wagnerová | 4 |
| 213. | Wágnér | Wágnérová | 2 |
| 214. | (Werner) | Wernerová | 1 |
| 215. | (Wiesner) | Wiesnerová | 1 |
| 216. | Zach | Zachová | 5 |
| 217. | Zigler | Ziglerová | 4 |

Zdroj: Městský úřad Volary. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 23. října 2013 Volary.

3. Sémanticko-motivační typy německých příjmení ve Volarech

V následující kapitole se budu zabývat původem německých příjmení užívaných v obci Volary. Materiály, tedy německá příjmení u Čechů, jsem získal z volebních seznamů obce Volary z r. 2013. Pro zjištění původu jednotlivých příjmení využiji metody určování sémanticko-motivačních kategorií. Nejucelenějším českým dílem, z kterého budu pro své účely klasifikace příjmení německého původu podle sémanticko-motivačních kategorií vycházet, jsou *Německá příjmení u Čechů* (1998) od Josefa Beneše. Dílo sestává ze dvou samostatných částí: 1. a 2. svazku. Svazek 1., sepsaný Josefem Benešem, zrevidovaný a doplněný Marií Novákovou, nabízí rozbor především německých příjmení na českém území. Svazek 2. sepsala Marie Nováková. Obsahuje alfabeticky seřazená příjmení s odkazy na jejich výklad v textu 1. svazku. Josef Beneš ve svém díle identifikuje čtyři základní sémanticko-motivační kategorie. 1. Německá příjmení Čechů z osobních jmen; 2. Německá příjmení Čechů z toponym a jiných vlastních jmen; 3. Příjmení z apelativ; 4. Příjmení z jiných slovních druhů než substantiv. Tyto kategorie se následně několikanásobně člení.

Toto dílo bude tvořit základ mé analýzy, další informace doplním z německých slovníků *Duden - Familiennamen: Herkunft und Bedeutung* (2005) od Rosy Kohlheimové a Volkera Kohlheima a *Das grosse Buch der Familiennamen* (1994) od Horsta Naumanna.

3.1. Seznam užitých zkratk

- adj. - adjektivum, přídavné jméno
- apel. - apelativum, obecné jméno
- Bav - Bavorsko
- bav. - bavorský
- Č - Čechy
- čes. - český
- DBav - Dolní Bavorsko/Niederbayern
- Drak - Dolní Rakousko/Niederösterreich
- ds - dictus, tak zvaný
- Fa - Falc
- Fr - Franky

franc. - francouzský
gen. - genitiv, 2. pád
HBav - Horní Bavorsko/Oberbayern
HFal - Horní Falc/Oberpfalz
HRak - Horní Rakousko/Oberösterreich
hyp. - hypokoristikum, hypokoristický
jaz. - jazykový, jazykově
již. - jižní, jižně
jněm. - jihoněmecký
KJ - křestní jméno
lat. - latinský
luž. - lužickosrbský
MJ - místní jméno (-a)
mj. - mimo jiné
nar. - narozen, narozený
nář. - nářeční
něm. - německý
OJ - osobní jméno (-a)
PJ - pomístní jméno, -a
plur - plurál
počešť. - počeštěný, počešťování
pol. - polovina
příjm. - příjmení
příp. - přípona
přív. - přívlastňovací
PSlez - bývalé Pruské Slezsko s částí Lužice, dnes část Polska
pův. - původní, původně
r. - rok, roku
Rak - Rakousko
rak. - rakouský
Sa - Sasko
sev. - severní, severně
sl. - sloveso
slez. - slezský

slož. - složený, složenina, -y
spis. - spisovný
srov. - srovnej
sthněm. - starohornoněmecký
stol. - století
StřFr - Střední Franky/Mittelfranken
střhněm. - středohornoněmecký
střněm. - středoněmecký
sv. - svatý
šváb. - švábský
v. - viz
vedl. - vedlejší
VJ - vlastní jméno (-a), proprium
vých. - východní, východně
záp. - západní, západně
zdrob. - zdobnělý, zdobnělina
žid. - židovský

3.2. Klasifikace německých příjmení užívaných ve Volarech podle Josefa Beneše - Německá příjmení u Čechů (1998)

3.2.1. Německá příjmení Čechů z osobních jmen

3.2.1.1. Příjmení z jednotlivých typů složených germánských osobních jmen

Příjmení se základem *-bald*

Příjmení z OJ se základní částí *-bald* = smělý, statečný jsou např. Ospald (ans- = bůh) - Rombald (hrom = sláva, Rumpolt k r. 1429) - Seebald (z KJ Sebald, doloženo v 2. pol. 18. stol. v Dačicích) - Nyblad (nit = nenávist, z OJ Nithbald, je zde zjednodušena skupina souhlásek a přesmyk *-al-*).

Přípona *-bald* se v příjmeních také měnila.

Příjmení se změnou *-bald* > *-al*

Dyba

Tato změna se vyskytuje jen v některých případech: *Dýbal*, *Dybalová* (*diot-* = lid)

(viz též 3.2.3.6: Z názvů nádobí)

Příjmení se změnou *-elt* > *-el/-l*

Sipl

Podobně jako *-elt* z *-wald* se i *-elt* z *-bald* měnilo v *-el-l*, ale příjmení s touto změnou často splývají se zdobnělinami: *Sipl* (táž etymologie)

Příjmení se změnou *-hart* > *-ert*

Eckert

Tato změna nastala už v německém prostředí: *Eckert*, *Eckerth* (*Eggert*, *Ekert*, 17.-18. stol.) a *Egert*

Příjmení z osobních jmen se základem *-bert*

Albert

(*beracht*, *berht* = skvělý): *Abert*, ***Albert*** (*adal* = ušlechtilý rod, u nás bývá tato podoba mylně považována za románskou, přesněji francouzskou, v Bavorsku je řada MJ s určovací částí *Alberts-*), *Olbert* (nář. výslovnost *a* jako *o*)

Příjmení z osobních jmen se základem *-her*

Amler

(původně *-hari*, *-heri* = vojsko, lid) se v našem prostředí vyskytují se zakončením *-er*, řidčeji s *-ar*. Splývají tak s několika jinými typy. Jde pravděpodobně o tato příjmení: ***Amler***, *Amler* (Gottsch. z *Amalhari*)

(viz též 3.2.3.2: Z názvů řemeslníků pracujících s kovy)

3.2.1.2. Příjmení z malých typů složených osobních jmen

Příjmení ze složených osobních jmen s významem - rada

Konrád

Jde o složená OJ na *-rat* = rada, ale i zásoba a z nich utvořená příjmení. *Heimrat*, *Heimráth* (*heim* = domov), *Konrad*, *Konrath*, *Konráth*, *Kundrath*, *Kundratová*, *Kunthradová* (*kuoni* = bdělý, odvážný)

(viz též 3.2.1.3 Příjmení z hláskově počestěných osobních jmen)

3.2.1.3. Příjmení z hláskově počestěných osobních jmen

Konrád

Německá OJ byla v našem prostředí často hláskově silně počestěna. Od nich pocházejí příjmení: **Konrád**, *Konrát*, *Kondrád*, *Kondrát*, *Kunrád*, *Kundrát*

(viz též 3.2.1.2: Příjmení ze složených osobních jmen s významem - rada)

3.2.1.4. Příjmení z německých podob jmen biblických a jmen světců

Patří sem příjmení od německých podob starozákonních i novozákonních biblických jmen a od německých podob jmen světců, zejména starokřesťanských

Příjmení ze základních německých podob těchto jmen

Mauric

Mauritz, *Moritz* (**Mauric**/*Mouric* je starší česká podoba, nyní *Moric* - doklad: *Václav Mauric*, 1722-43)

Klement

Klement, *Klemens*, *Klemenzenz*, *Klementz*, *Klemenc*, *Klempt* (starší pravopis: *Klemmt* - *Klimt*, 1753 a *Klimbt*, 1773, kde -i- je vlivem českým)

Kasper

Kaspar, **Kasper**, *Kašpr*

Peter

Peter, nár. *Pitter*, *Pitr* (slezské), *Pajdar* (na Chodsku z němčiny, srov. přezdívku *Kaspeider* ze Všerub)

Klimt

Klement, *Klemens*, *Klemenzenz*, *Klementz*, *Klemenc*, *Klempt* (starší pravopis: *Klemmt* - **Klimt**, 1753 a *Klimbt*, 1773, kde -i- je vlivem českým), *Gliman*

(viz též 3.2.1.5: Příjmení z dvojslabičných osobních jmen)

Juhaňák

Johann, *Johan*, *Juhan*

(viz též 3.2.1.7: Příjmení z českých obměn německých podob některých křesťanských jmen)

3.2.1.5. Příjmení z osobních jmen s hláskovou redukcí

Jde o příjmení z OJ a KJ, uprostřed nichž došlo k redukčnímu zániku samohlásek a souhlásek.

Příjmení z dvojslabičných osobních jmen

Kordík

Kord (z *Godhart*, v sev. Německu z *Konrad*)

Klimt

Klemsová (z *Klemens*), ***Klimt*** (z čes. podoby *Kliment*), *Klamt* (z *Klement*, nář. změna -e- > -a-, Liberecko)

(viz též 3.2.1.4: Příjmení ze základních německých podob těchto jmen)

Příjmení z tříslabičných osobních jmen

Faltus

Faltus, *Faldus* (z *Valentinus*), *Faltin*, *Faltín*, *Foltin*, *Foltýn* (*Faltín Roh*, truhlář, 1529 - *Foltín* truhlář, 1546 - *Faltín*, jinak *Valentin*, 1567, skláři *Valentinu Schiererovi* říkali Chodové *Faltýn* nebo *Valenta*, kolem r 1575, *Faltín Kyrchmar*, 1559 - *Valentin Kirchmajer*, 1594)

(viz též 3.2.1.7: Příjmení z českých obměn německých podob některých křestních jmen)

Faltýn

Faltus, *Faldus* (z *Valentinus*), *Faltin*, *Faltín*, *Foltin*, *Foltýn* (*Faltín Roh*, truhlář, 1529 - *Foltín* truhlář, 1546 - *Faltín*, jinak *Valentin*, 1567, skláři *Valentinu Schiererovi* říkali Chodové ***Faltýn*** nebo *Valenta*, kolem r 1575, *Faltín Kyrchmar*, 1559 - *Valentin Kirchmajer*, 1594)

(viz též 3.2.1.7: Příjmení z českých obměn německých podob některých křestních jmen)

3.2.1.6. Příjmení z částí osobních jmen a hypokoristik

Příjmení z částí osobních jmen bez odvozovacích přípon

Friedecký

Stejně jako v češtině tvoří se i v němčině domácké podoby KJ a OJ z jejich částí bez odvozovacích přípon. Někdy dochází k redukčnímu zániku hlásek, projevují se tu též nářeční hláskové změny. S těmito příjmeními z částí OJ a KJ splynula v novější

době příjmení odvozená nadto ještě příponou *-o*, později oslabenou v *-e* a nakonec zaniklou, srov. staré *Frido - Friede - Fried, Otto* (udržované v této podobě vlivem jména svěťce) - *Otte - Ott*

(viz též 3.2.1.6: Příjmení z hypokoristik odvozených příponami)

Příjmení z konců osobních jmen

Tyl

Thiel, Til, Till, Tyl (Gottsch. vykládá z *Thitilo* nebo z luž. *Bartyl* = hyp. od KJ *Bartoloměj*)

(viz též 3.2.1.6: Příjmení s příponou *-le, -ele*; *Ze* začátků jmen; 3.2.1.7: Přípona *-a* přistupuje k příjmením z německých derivací osobních a křestních jmen)

Příjmení z hypokoristik odvozených příponami

Jde o příjmení z domácích (hypokoristických) podob OJ a KJ utvořených původně z částí slov příponou.

Příjmení odvozená příponou *-o*

Friedecký

Friede (*Friedrich* apod.)

(viz též 3.2.1.6: Příjmení z částí osobních jmen bez odvozovacích přípon)

Příjmení odvozená příponami *-z, -ze*

Tato přípona měla ve staré horní němčině podobu *-izo, -zo*. Sthněm. *-o* se později změnilo v *-e* a to se u nás udrželo jen ve středoněmeckých nářečích

Lenc

Od jmen utvořených uvedenou příponou je třeba odlišovat jména zakončená souhláskou *-z, -c*, která vznikla zkrácením jmen. Ke zkrácení došlo zánikem nepřízvučné samohlásky a zjednodušením souhláskových skupin, jako je tomu např. u příjmení *Lorz* a *Lenz*, ***Lenc*** (z *Laurentius*)

(viz též 3.2.1.7: Příjmení z českých obměn německých podob některých křestních jmen; 3.2.2.1: Příjmení z místních jmen na území Saska; 3.2.3.7: Z označení času)

Pinc

Pinz, Pinc (Gottsch. z *Bind-*)

(viz též 3.2.3.5: Příjmení z názvů drobnějších rostlin – pínin)

Benc

Daleko častější jsou tato příjmení bez *-c*: *Benz, Benc, Penz, Penc* (*Benedikt, Bernard*, též z *Berchtold: Bertoldus de Stain*, 1289 - *Benz dictus de Stain*, 1291)

(viz též 3.2.3.4: Příjmení s výrazem „darebák“ a „hrubec“)

Příjmení zakončená souhláskou *-š* a příponami s ní

Některá tato příjmení vytvořili Němci. Ve východní středoněmčině bývá po *-n* místo přípony *-tsch* jen *-sch*: *Reinhold - Reinsch, Hinsch* z *Heinrich*. Příjmení *Andrš, Andersch* vznikla hláskovým vývojem z *Andreas*, podoba *Andrž* je hyperkorektní, *Petrš* snad je podoba vzniklá obdobně z genitivu.

Na územích, kde se Němci stýkali se Slovy, napodobovali někdy slovanská jména s variantami přípony *-š*. Tak ve 14. stol. se v Chebu potomci měšťana *Rudegera* jmenují *Rudusch* a *Rudisch*, na Loketsku se 1525 vyskytují *Hanusch* a *Hanisch*. Častěji však asi podobná jména přecházela do německého prostředí s českými přistěhovalci.

Naše příjmení s německými rysy, v německém prostředí vytvořená nebo v něm obměněná, mají různé varianty přípony *-š*.

Přípona *-še*

Brož

Brosche (asi ***Brož***)

Příjmení s příponou *-s* a jejími variantami

Příjmení z domáckých podob (hypokoristik) *OJ* a *KJ* s příponou *-s* navazují na germánskou příponu *-s* ve sthněm. *OJ Luibis, Elis, Weris*.

Přípona *-se*

Haas

Haase, Háze (*Hartmann*)

(viz též 3.2.3.5: Příjmení z názvů živočichů; 3.2.3.5: Z názvů lovné zvěře)

Zakončení -x

Prix

Pokud jde o příjmení zakončená -x, pak snad *Prinix* je z genitivu (? *Brünichs*), příjmení *Prix*, *Rix* je krácené *Brixius* (Brech. a Gottsch. vykládají *Rix* z *Richard*), *Hix* (z *Hiko* a to z *Hild-*), *Prax*, *Prox* je patrně kontrakce z *Prokopius*

Příjmení s příponou -er

Některé typy složených jmen končí na -er, ale není to přípona, nýbrž zakončení kmene (-ger, -her), často po hláskových změnách (-hart > -er, -bert atd.) Někdy je -er i ve jménech zkrácených důsledkem redukčních hláskových změn.

V německém prostředí se však vyskytují i hypokoristika s příponou -er: *Gottfried* - *Gotter*.

Příjmení z OJ s touto příponou vznikala nejčastěji z označení příslušnosti: *Heinrich*, 1460 - potomek *Hans Heinricher*, 1494.

Pokud se příjmení tohoto původu u nás vyskytují, jsou:

Z germánských hypokoristik

Honner

Honner (MJ *Heinrichsdorf* změněné na *Honnorsdorf*, *Hagan-*, též z bav. apel. "kohout" - Sk.)

Příjmení s příponou -el

Hanzal

Přípona -el, ve staré němčině -il (*Kuonilo*, *Henilo*), je nejčastější a uchovala se i v nářečích. Vyskytuje se v bavorsko-rakouských nářečích (často jako -l různých odstínů), v nářečí východofranckém a přesáhla až do nářečí slezských.

V západním území jihomoravských nářečí, dále na Šumavě a v Chebsku se vyskytovala i podoba -al. Tam, kde se vyskytuje vedle přípony -(e)l, vyjadřovala větší stupeň zdobnosti. Podle Beranka bylo na Jindřichohradecku touto příponou odvozeno mnoho OJ a autor soudí, že pro přilehlé české území jsou přímo příznačná příjmení typu *Hanzal*, ale jsou pouze s krátkým -a-. Domnívám se však, že příjmení přejatá do češtiny mají toto -a- většinou z přípony -el. Široké něm -e- se patrně změnilo až v češtině, protože příjmení typu *Hanzal* se vyskytují i tam, kde sotva mohla působit příslušná německá nářečí

(viz též 3.2.1.6: Z konců jmen)

Příjmení s příponou *-le, -ele*

Tyl

Thiele, Tille (*Dietrich*, dolnosaské jméno, avšak u nás není vzácné, bude tedy asi domácí - *Thidericus Pust = Tile Pust*, Göttingen 1343)

(viz též 3.2.1.6: Příjmení z konců osobních jmen; Ze začátků jmen; 3.2.1.7: Přípona *-a* přistupuje k příjmením z německých derivací osobních a křestních jmen)

Příjmení zdobnělá s příponou *-(e)l*

Ze začátků jmen

Tyl

Thiel, Tyl (*Dietrich*)

(viz též 3.2.1.6: Příjmení z konců osobních jmen; Příjmení s příponou *-le, -ele*; 3.2.1.7: Přípona *-a* přistupuje k příjmením z německých derivací osobních a křestních jmen)

Z konců jmen

Hanzal

*Hansel, Hansl, Hansal, Hanzel, Hanzl, **Hanzal**, Hanžl, Honzal, Handzel* ?, *Hensel, Henzl, Hencl, Hanyzal* (*Kačena Hanzlová*, 1420 - *Matouš Hanzal*, Horní Skřýchov, 1669 - *Henzel Snyder*, Česká Kamenice, 1412 - mezi *Prokopem Hanyzlem*..., 1590 - *Handzel* se vyskytuje na Ostravsku, jde asi o nářeční vliv, srov. MJ *Handzell* v HBav)

(viz též 3.2.1.6: Příjmení s příponou *-el*)

Zdobnělá příjmení na *-el* z hypokoristik

Mnoho zdobnělých příjmení takto vytvořených nelze dost dobře rozlišit od jmen z částí slov s příponou *-el*. Jasně jsou však zejména zdobněliny derivací s příponou *-tz, -tsch* a některé menší skupiny.

Příjmení z derivací s příponou *-tsch*

Ritschel

Ritschel, Ritschl, Ritšl, Ričl, Ryčl (z *Rütsch*, Schwarz uvádí k r. 1381 *Rüczschel*, též z *Rudolf*)

Zdrobnělá příjmení z českých hypokoristik

Pešl

Peschel, Peschl, Pešl, Pöschl (z čes. *Pěša* - doklady: *Peschil*, Jihlava 1356 - *Peschel*, Cheb 1376 - kovář ze Svinuov *Pešel*, 1479, srov. též MJ *Peschlhof, Pöschl*, i. Auberg, *Pöschlmühle, Pöschlöd* a *Pöschlschwaige* v Bavorsku, ve slez. nářečích *pešl* = *Büschel*)

(viz též 3.2.2.3: Z pojmenování lesa a typů porostu; 3.2.3.5: Z názvů částečně zpracovaných rostlin (a jednoduchých výrobků z nich))

3.2.1.7. České prvky v německých příjmeních Čechů z osobních a křestních jmen

České přípony u německých příjmení Čechů z osobních a křestních jmen

Některá německá příjmení dostávala v německém prostředí české přípony.

Přípona *-a* přistupuje k příjmením z německých derivací osobních a křestních jmen

Tyl

Německá a poněmčená příjmení zakončená na *-o* a *-e* mění při počestění tyto samohlásky v *-a*:

Tyla (Tille, Tyl) a další

(viz též 3.2.1.6: Příjmení z konců osobních jmen; Příjmení s příponou *-le, -ele*; : Ze začátků jmen)

Přípona *-ik*

Příjmení (i hypokoristika k KJ a OJ) s německou zdrobňující příponou *-el* a *-erl* odedávna přibírala při počestování častou příponu *-ik*, která má stejný význam jako uvedená německá přípona.

Mertlík

Mertlík (honorabilis pater D. *Martinus dictus Mertlik*, 1403)

(viz též 3.2.1.7: Příjmení z českých obměn německých podob některých křestních jmen)

Příjmení z českých obměn německých podob některých křestních jmen

Andraschko

Ondřej: poněmčené a pak počeštěné podoby: *Andrášek*, *Andráško* (z *Andraschko* a to z *Ondrášek*, Prachaticko)

Lenc

Vavřinec: ***Lenc***

(viz též 3.2.1.6: Příjmení odvozená příponami -z, -ze; 3.2.2.1: Příjmení z místních jmen na území Saska; 3.2.3.7: Z označení času)

Mertlík

Martin: *Mertin*, *Mertínková*, *Mertu*, *Mertková*, *Mertík*, *Merta*, *Mertha*, ***Mertlík***, *Meran*, *Merena* ?, *Meruna*, *Merunka*, *Merrušová*, *Merita*, *Merličková* (též z čes. názvu ryby)

(viz též 3.2.1.7: Přípona -ík)

Faltus

Valentin: *Faltýn*, *Faltín* (*Faltín* či *Valentin Kirchmajer* z Reichvic, 1578), *Faltýnek*, *Faltis*, *Faltys* (*Faltys Koukal* ze vsi Dobrá Voda, 1565), *Faltýsek*, *Faltejsek*, ***Faltus***, *Falta* (*Valtan*, 1482), *Falout*, *Falada*

(viz též 3.2.1.5: Příjmení z tříslabičných osobních jmen)

Faltýn

Valentin: ***Faltýn***, *Faltín* (*Faltín* či *Valentin Kirchmajer* z Reichvic, 1578), *Faltýnek*, *Faltis*, *Faltys* (*Faltys Koukal* ze vsi Dobrá Voda, 1565), *Faltýsek*, *Faltejsek*, *Faltus*, *Falta* (*Valtan*, 1482), *Falout*, *Falada*

(viz též 3.2.1.5: Příjmení z tříslabičných osobních jmen)

Hanžlík

Jan: *Hanža*, *Hanžel*, *Hanžl*, ***Hanžlík***, *Hanžut*

Lorenčík

Vavřinec: *Lorenc*, *Rolenz*, *Rolenec* (přesmyknutí *l/r* v *r/l*), ***Lorenčík***, *Lornek*, *Lorek*, *Roleček*, *Loret*, *Loriš*, *Loria*, *Lorie*

Junaňák

Juhan, *Juha*, *Júhová*, *Juhál*

(viz též 3.2.1.4: Příjmení ze základních německých podob těchto jmen)

3.2.2. Německá příjmení Čechů z toponym a jiných vlastních jmen

3.2.2.1. Německá příjmení Čechů z místních jmen

Příjmení z místních jmen na území Saska

Lenc

Lenz (MJ)

(viz též 3.2.1.6: Příjmení odvozená příponami -z, -ze; 3.2.1.7: Příjmení z českých obměn německých podob některých křestních jmen; 3.2.3.7: Z označení času)

Příjmení z místních jmen na území Rakouska

Mil

Mil (MJ *Mühl*, S, 2 x T, 5 x *Mühle*, PSlez - též z apel.)

(viz též 3.2.2.3: Příjmení ze jmen různých výrobních zařízení v krajině)

Příjmení z místních jmen na ostatních územích obývaných Němci

Pichl

Pichl, *Püchl* (*Pichl* z Plané/Plon - Praha 1770 - MJ *Püchl* 2 x HRak, DBav, v Rak často *Pichl*)

(viz též 3.2.2.2: Z názvů vyvýšenin; 3.2.3.5: Z obecného pojmenování lesa a z názvů lesních stromů)

Steinbach

Steinbach, *Steinbeck* (MJ *Steinbach* 48 x v Bav, 35 x v Rak, 7 x v Sa, PSlez, též ve složeninách - v. i *Štampach*)

Příjmení z místních jmen odvozená příponou -er

Příjmení z německých místních jmen v českých zemích

Sarauer

Sarauer (z něm. názvů obcí u Vyššího Brodu a Horní Plané, dnes Kyselov)

Příjmení z místních jmen na území Rakouska

Riederer

Riederer (MJ *Rieder*, T, srov. i *Riederhof*, V a *Riederberg*, Drak)

(viz též 3.2.2.3: Z pojmenování pasek a jiných lesních pozemků)

Příjmení z místních jmen na území Bavorska

Nachlinger

Nahlinger, Náchlinger (snad z MJ *Nailing*, 3 x v DBav, též ve W, nyní *Nellingen* - Brech.)

Příjmení z častějších místních jmen na různých územích obývaných Němci

Hajner

Hainer, Hajner (MJ *Hain* 6 x Bav, 2 x Sa)

Geier

Geier, Gaier, Gayer, Gejer, Gajer (*Gayer, Kayer* a *Geyer* z Kutné Hory, z Dobrušky a z Hofheimu ve Fr, Praha 1770 - MJ *Gai*, St - *Gaya* = Kyjov - ***Geier***, Sa, 3 x HBav, St - *Geyer*, DRak, též apel. *Gäu* = venkov nebo *Geyer* = sup, dravý pták)

(viz též 3.2.3.5: Příjmení z názvů volně žijících ptáků)

3.2.2.2. Příjmení z pomístních jmen a obecných jmen zeměpisných

Tento typ splyvá s příjmeními z MJ, protože PJ a zeměpisná apelativa se často stávala MJ, např. *Viehweg* a *Fiebig* mající jako apelativa význam „průhon, pastvina“, byla v PSlez názvy dvou sídlišť, též v Sa se dvě části obce jmenovaly *Viehbig*.

Příjmení z oronym

Sem jsou zahrnuta příjmení od pojmenování vyvýšenin, prohlubenin a koutů (zákoutí).

Z názvů vyvýšenin

Pichl

Pichl, Bychl, Pichler (v záp. a již. Č. a v bav.rak. nářečích *Bühel* = chlumeček, kopeček apod. - doklad: *Ulrich ab dem Pühel*, Tyroly 1387 a *Michel Pichler* 1557, MJ ***Pichl*** 33 x v Rak)

(viz též 3.2.2.1: Příjmení z místních jmen na ostatních územích obývaných Němci; 3.2.3.5: Z obecného pojmenování lesa a z názvů lesních stromů)

Rangl

Rank, Rangl (*Rang* = svah kopce)

(viz též 3.2.3.4: Příjmení s výrazem „darebák“ a „hrubec“; 3.2.3.7: Z označení prostorových vztahů a geometrických tvarů)

Z výrazů s významem „kout, cíp“

Hojdekr

Častá jsou těž příjmení utvořená z takových MJ příponou *-er*: *Hojdekr* (MJ *Heideck*, HFa, Brech. uvádí MJ ve W, ale je i *Haidek*, DBav, StřFr)

3.2.2.3. Příjmení z pojmenování lesů, porostů a lesních pozemků

Z pojmenování lesa a typů porostu

Pešl

Buš, *Busch*, *Puš* (apel. „houští“, v sasko-slez. nářečí "les"), *Püschel*, *Pöschl*, *Pešl*, *Pischl*, *Pišl*, *Pižl* (apel. „lesík, hájek“, též „svazek“)

(viz též 3.2.1.6: Zdrobnělá příjmení z českých hypokoristik; 3.2.3.5: Z názvů částečně zpracovaných rostlin (a jednoduchých výrobků z nich))

Z pojmenování pasek a jiných lesních pozemků

Riederer

Rajdl, *Reitlik*, *Rýdl* (střhněm. *riuten* = kácet, klučit, upravovat lesní půdu k orbě, *Riede* či *Reute*, nář. *Reider* a *Reidel* byly pasíčky, jichž se používalo dva roky k pěstování obilí - „ein ried geschlagen und ausgestöckht“, Železná Ruda 1691, úpravu lesa k polnohospodářským účelům připomínají v Královském hvozďe MJ a PJ na *-ried* a *-reut*, pole zvaná *Reiderfelder* a *Reidläcker*, jména dvorců „*bei Reiderbauern*“, „*beim Reiderer*“ a příjmení ***Riederer***

(viz též 3.2.2.1: Příjmení z místních jmen na území Rakouska)

Příjmení ze jmen různých výrobních zařízení v krajině

Míl

Jde o příjmení z názvů rozličných provozoven a ze jmen osad, které na místě takových zařízení vznikly:

Mühl, *Míhl*, *Mihlová*, *Mýl*, ***Míl***, *Míla*, *Míla Millek* jsou příjmení z označení mlýna, tedy z apel. někdy však i z VJ, jako je MJ *Mühlau*, Sa

(viz též 3.2.2.1: Příjmení z místních jmen na území Rakouska)

3.2.2.4. Příjmení z etnonym, názvů krajů a států

Z označení obyvatel Čech

Böhm

Böhm, *Boehm* (*Josef Böhme* z Blankensteinu, Praha 1770), bav. příjmení *Behaim* se u nás nevyskytuje, *Bém*, *Péma* (1791 písecký student z Prachatic, tamtéž název domu „u *Pemalů*“, něm. hyp. *Pémai*, plur. *Pémala*), *Pehma* (čte se s „h“ - Prachaticko), *Böhmer* (*Böhmer*, 1730), *Böhmel*, *Pemel* (zdrob.), *Böhmel*, *Pöhn*, *Pehnl* (Dom. *Bohnel* z Bibrachu v říši, Praha 1770 - je patrně z *Bohne* = bob, fazole, ale může patřit i sem, protože podle Sk. je záměna *n/m* v rané nové horní němčině běžná), *Böhmisch* (*Eustach Böhmisch* z Langenfeldu ve Fa, Praha 1770), *Bím* (s nář. změnou *ö* > *i*), *Bým*, *Biem*, *Bim*, *Bíma*, *Bima*, *Bimka*, snad někdy i *Binka*, *Binko* (záměna *mk/nk*), dale *Bíman*, *Bimon* (podle Brech. z apel. „včelař“), *Pimek*, *Pimmer* (samoty *Pimmersdorf* a *Pimmerdorf*, DBav), *Čechman* (*Čechman* z Vesce v Bechyňském kraji, Praha 1770), *Czechman*, *Čechmánek* (či z *Zähmann*, z adj. *zähe* nebo z tabuizovaného slova *čert*, dosud *čechmant*), *Zech* (Gottsch.), doklad: *Jan Pavel Čechpauer/Czechbauer*, + 1726 v Chrudimi - TP

Příjmení z označení příslušníků slovanských národů

z označení Lužických Srbů

Vinš

Wend, *Vendová*, *Windisch*, *Vendyš*, *Vindyš*, *Wünsch*, *Vünsch*, *Wunsch*, *Winš*, *Vinš*, *Vynš*, *Vinčálek* ?, *Wünsche*, *Wünscha*, *Wünscheková*

3.2.3. Příjmení z apelativ

3.2.3.1. Příjmení z apelativ označujících společenské a sociální vztahy

Hybner

Hübner (střhněm. *huobener* = *huber*), *Hýbner*, ***Hybner*** - *Huppner* (*Hupner*, 1600), patrně sem patří: *Hyvnar*, *Hyvnár*

Příjmení z označení zemědělských specialistů

Kešner

sýraš. *Kasner* (*Johlinus Casner*, 1332 - Schwarz, v Tyrolích i z latin. *casura* = salaš - Gottsch.), *Kasner*, *Kesner*, *Kessner* (= též *Uličný*)

Příjmení z označení lesních zaměstnanců - myslivců

Frejka

Frejka (snad zkomolením z *Freijäger*)

(viz též 3.2.4.1: Příjmení odvozená v českém prostředí zdrobňujícími příponami;
3.2.4.2: Označující majetkové a jiné podobné vztahy)

Příjmení z označení rybářů a dalších pracovníků v přírodě

Z označení rybářů a chovatelů ryb

Fischer

rybáři: *Fischer* (žid. za *Ephraim* - Gottsch., *Fisser*, 1568 a *Fiescher*), *Vischer* (Písek - gymnázium, 1781), *Fišer*, *Fyšar*, *Fischera*, *Fišera*, *Fischlerová*

Fišer

rybáři: *Fischer* (žid. za *Ephraim* - Gottsch., *Fisser*, 1568 a *Fiescher*), *Vischer* (Písek - gymnázium, 1781), *Fišer*, *Fyšar*, *Fischera*, *Fišera*, *Fischlerová*

3.2.3.2. Příjmení z názvů povolání

Příjmení z názvů charakterizujících postavení mezi řemeslníky

Knap

Knappe (střhněm. mj. „tovaryš u soukeníků, horníků, mlynářů aj.), *Knapp* (1624), *Knap* (1536 - *Matěj Knap*, soukeník z Vošší, též *Matěj Voššanský*, 1593), *Knápek*, *Knapeš*, *Knob*, *Knobl*, *Knöbl*, *Knopp*, *Knop*, *Knopa* (purkmistr *Jan Knop*, 1503 - *Jan Knap*), *Knops* (z gen.), *Kneplík*

(viz též 3.2.3.2: Z názvů pracovníků v textilní výrobě; 3.2.3.4: Příjmení z výrazů pro pohlaví)

Příjmení z názvů jednotlivých druhů řemesel

Z názvů řemeslníků pracujících s kovy

Amler

Emler, *Amler* (střhněm. *ampel* = lampa, z lat. *ampulla*, *Empler*, 1359 - *Hensel Emler*, 1379, Jihlava - Schwarz, lze vykládat i z *Amalhari* - Gottsch., Brech.)

(viz též 3.2.1.1: Příjmení z osobních jmen se základem *-her*)

Z názvů řemeslníků pracujících s dřevem

Tischler

Tischer (střihněm. *tisch*, z lat. *discus*, starší střihněm. podoba je *dis*, *Tischer* do 17. stol. častější než **Tischler**, příjm. *Tischer* v Č a M dvakrát častější než **Tischler** - Schwarz), *Tišer*, *Tyšer*, *Tischler* (na celém střihněm. jaz. území, ve Vídni jako apel. prvně r. 1462, analogicky podle jmen ze substantiv na *-el*: *Nadel* - *Nadler* apod., *Gürtel* - *Gürtler*, *Beutel* - *Beutler*, *Sattel* - *Sattler*, někdy z apel. „kdo prodává na stole“: „von den tyschlern, die do fleisch vf tischen verkauffen“ 1364), *Tyšler* (*Martin Tyšlar* truhlář, 1575), *Tejšler* (*Teisch* = *Tisch* v nářečí u Litomyšle)

Wagner

kolář: **Wagner**, *Wágner*, *Vagner*, *Vágner* (*Cunczo Wagner parchaner*, Praha 1364 - Schwarz, **Wagner**, 1712), *Vogner* (*Řehoř Ant. Wogner*, malíř v Prachaticích kolem r. 1700 - TP, *Petr Wogkner*, 1659), *Vognar*, *Wognarová* (*Wognar*, 1576), *Vojner*, *Vojnar*, *Wojnar* (buď čteno *Vogner* s *j* za *g* nebo *Weiner*, *Vajner* s nář. *o* za *a*, na příklonění k čes. *voj* není třeba myslet), *Bogner* (někdy z *Wogner* s bav. změnou *w-b*), *Bognár*

(viz též 3.2.3.2: Příjmení z názvů pracovníků v dopravě)

Z názvů řemeslníků pracujících s kamenem a zeminou

Scherber

Zpracování hlíny: **Scherber** (střihněm. *scherbe* = střep, hrnec, v Prachaticích: *Proatšeam* = pekáč)

Z názvů pracovníků v textilní výrobě

Knap

tkalci: **Knap** (= tovaryš soukenický i jiný)

(viz též 3.2.3.2: Příjmení z názvů charakterizujících postavení mezi řemeslníky;
3.2.3.4: Příjmení z výrazů pro pohlaví)

Šnelcer

Šnelcer (srov. *šnolec*, přadeno lnu, z něm. *Schnalz*: „dostala jsem dva šnolce lnu“, *Laziště - Jílek Šnelcar* z Leptáče, Prachatice 1585, Brech. to příjmení vykládá střihněm. *snalzen* = hlučně se pohybovat)

Hošna

Hoser, *Hozr*, *Hossner* (kalhotář, ale i MJ *Hossen* a *Hasen*), *Hošner*, **Hošna**

Příjmení z názvů pracovníků v dopravě

Soumar

Soumar (střhněm. *soumaere* = vodič soumarů, srov. franc. *somme* z lat. *sagma*), *Sammer* („die Samer nach Reichenstein zugehen“, 1622 - *Partl Samer*, 1713 = *Saumer*, *Säumer* a 1722 *Sommer*), *Sommer*

Wagner

Wagner (snad)

(viz též 3.2.3.2: Z názvů řemeslníků pracujících s dřevem)

3.2.3.3. Příjmení podle společenských poměrů a vztahů (ve městech i vesnicích)

Příjmení z titulů a označení měšťanů

Neumann

Neumann, *Najman* (*Najmon*, Ivančice 1631 - v. též 7.212)

(viz též 3.2.3.3: Příjmení z názvů vyšších správních zaměstnanců; 3.2.3.4: Příjmení z výrazů pro pohlaví; 3.2.4.3: Označující časové vztahy)

Příjmení z názvů vyšších správních zaměstnanců

Jurišta

Jurist

Neumann

Neumann (ze žid. *Neman* = obecní písař)

(viz též 3.2.3.3: Příjmení z titulů a označení měšťanů; 3.2.3.4: Příjmení z výrazů pro pohlaví; 3.2.4.3: Označující časové vztahy)

3.2.3.4. Příjmení z apelativ vztahujících se k člověku

Příjmení z výrazů pro pohlaví

Maun

mann (apel. „muž, leník“), *Man*, *Manna*, ***Maun*** (*mau* s nosovým zabarvením dvojhlásky = spis. *mann*, srov. i *Roessemaun* - 7.112), *Moun*, *Manelová* (zdrob.), *Manlík* (čes. zdrob.), *Mandl* (*mandl* = *Männlein*, tedy zdrob. se vsunutým *-d-*, někdy z KJ *Emanuel* a ze slož. OJ na *mann*), *Mandel*, *Mandlík*, *Maendl* (zdrob. s přehláskou), *Mändlová*, *Mendl*, *Mendel*, *Mendlík*

Knap

Knab, Knob (střhněm. *knabe, knave* = hoch, mladík, mládenec, tovaryš, mladý muž v zaměstnaneckém poměru), **Knap**, *Knapp, Knop, Knops* (z gen.)

(viz též 3.2.3.2: Příjmení z názvů charakterizujících postavení mezi řemeslníky; 3.2.3.2: Z názvů pracovníků v textilní výrobě)

Neuman

Neumann (z apel. „nový usedlík“, žid. z Nachum), **Neuman**, *Neyman, Neymon, Najmann, Najman, Najmonová* (v Hlavenci držel r. 1584 grunt č. 3 *Martin Nejm* nebo *Najmon*, po něm *Kašpar Najmon*, na č. 4 tam byl r. 1570 *Krištof Nejm* a na č. 9 r. 1592 *Kašpar Nejm*), *Naumann, Nauman* (střhněm. podoba)

Neumann

Neumann (z apel. „nový usedlík“, žid. z Nachum), *Neuman, Neyman, Neymon, Najmann, Najman, Najmonová* (v Hlavenci držel r. 1584 grunt č. 3 *Martin Nejm* nebo *Najmon*, po něm *Kašpar Najmon*, na č. 4 tam byl r. 1570 *Krištof Nejm* a na č. 9 r. 1592 *Kašpar Nejm*), *Naumann, Nauman* (střhněm. podoba)

(viz též 3.2.3.3: Příjmení z titulů a označení měšťanů; 3.2.3.3: Příjmení z názvů vyšších správních zaměstnanců; 3.2.4.3: Označující časové vztahy)

Příjmení s výrazem „darebák“ a „hrubec“

Benč

Benz (pův. derivace z *Bernhard, Benedikt*, pak v bav. z *knif* = nůž - Brech.), *Benc, Penc*

(viz též 3.2.1.6: Příjmení odvozená příponami -z, -ze)

Rangl

darebák, ničema: *Renglová, Rangl* (střhněm. *range* = zlý výrostek, *Rengel*, 1401 - Schwarz), *Rangel*

(viz též 3.2.2.2: Z názvů vyvýšenin; 3.2.3.7: Z označení prostorových vztahů a geometrických tvarů)

Příjmení ze slov označujících různé pocity a stavy mysli

Šanda

Šanda (střhněm. *schande* = jednání hodné studu, MJ *Schandhof* StřFr), *Šandl, Šantl*, snad i *Čondl* („...sladovna..., kterážto starý Čondl držel v Planých Českých“, 1464 a „ve Lhencích u Čondle...poněvadž je byl prve Čondel k otci svému do Újezdce

zašikoval“, tak psáno z kanceláře Jana z Rožmberka 1524, *Martin Čondl*, Třebanice 1654)

Příjmení z pojmenování částí těla

Z pojmenování hlavy

Naske

Naske (*Henricus Naz*, 1384 - Schwarz)

Haupt

Haupt (*Jan Jakub Haupt*, 1685-90)

Z pojmenování ostatních částí těla

Bauch

Bauch (= břicho, *Hannos bwch*, 1345), *Pauch*, *Limpauch* (? *lin* = mdlý apod., tedy „se splasklým břichem“?)

Z pojmenování kostry a kostí

Bejna

Bein, *Beinl* (ale též z jněm. názvu včely)

(viz též 3.2.3.5: Z názvů hmyzu)

3.2.3.5. Příjmení z apelativ vztahujících se k přírodě

Příjmení z názvů živočichů

Haas

To, co bylo řečeno o vzniku českých příjmení z názvů živočichů, platí snad i pro německá příjmení toho druhu. Tato německá příjmení a přízviska mají jednu zvláštnost: Jména ze složených výrazů, v nichž je název živočicha určující částí, se někdy během doby zjednodušují tak, že určující část se sama stane příjmením, např. ve stodůleckém rychtářství se v 17. stol. vyskytuje příjmení *Hasenkopf* (1630 a 1654) a v 18. stol. už jen *Haas* (1713) a v ženské podobě *Haßin* (1734)

(viz též 3.2.1.6: Přípona *-se*; 3.2.3.5: Z názvů lovné zvěře)

Příjmení z názvů savců

Z názvů domácích zvířat

Kaczko

kočky: *Katz* (odpovídá čes. příjm. *Kočka* - *Kacze*, 1346 a *Kacz*, 1394 - Schwarz, žid. *Kahen*), *Kac*, *Kác*, *Kacl*, *Kaclík*, *Keclík* (*Keczl*, 1362 - Schwarz), *Kácal* a *Kácl* jsou někdy spíše čes. původu (sl. *kácet*), *Kočlik*, *Rálek* (šváb. *Rall* = kocour - Gottsch.)

Pocklan

ovce, kozy: *Bock* (samec zvířat velikosti ovce, též dřevěná koza apod.), *Bock*, *Böck*, *Pok* a *Pock* (u Schwarze), *Petrbok* (nepravá slož. KJ a příjmení, doloženo v Semčicích po r. 1654)

Z názvů lovné zvěře

Haas

Haase (střhněm. *hase*, *has* = zajíc, přezdívka plachým lidem s vystouplými řezáky, též podle erbů a domovního znamení a z OJ *Haso* z *Haspald* apod.), *Hase* (*Hensel Hase*, Jihlava 1378 – Schwarz), *Hasa* (počešť.), *Háze* (*Jakub Haze*, Kutná Hora 1392 - Schwarz, *Jan Haas* nebo *Háze*, 1705), *Háza*, ***Haas***, *Haasz*, *Háss*, *Hás* (*Heincel Has*, Cheb 1357 - Schwarz), *Hos* (*Motes Hoße*, 1381 - Schwarz), *Hásek*, *Hasík* (nebo čes. ze sl. *hasit*), *Házl*, *Hasal*, *Haslík*, *Haaser* (z přívl.), *Haser* (též častá MJ *Hasenbühl*, *Hasengrund*, *Hasenmühle*), *Háizr*, *Hazdra* (*Haser* + *a* = *Hazra* se vsuvným - *d*- ?), *Hoser*, *Hasler*, *Hašler*, *Haasen* (gen.)

(viz též 3.2.1.6: Přípona *-se*; 3.2.3.5: Příjmení z názvů živočichů)

Příjmení z názvů volně žijících ptáků

Šperka

špačkové a pěnkavovití: *Spatz* (vrabec, apel. na Šumavě a v okolí Moravské Třebové), *Špácal* (ze *Spatzel* ?), *Sperl*, *Šperl*, *Sperlich*, *Šperlík*, *Sperling* (apel. v sev. Č, části vých. Č a v PSlez - podle Schwarze, u něho doloženo příjm. k r. 1379, další doklady: *Sperlink*, 1611 - *Sperling*, 1699), *Šperling* (*Pavel Šperling* z kutné Hory, 1639), *Sperk* (střhněm. podoba), *Šperk*, ***Šperka***, *Špergl*, *Špergel*, *Speerger*, *Šperger*, *Špergr* (patrně spodobou *r-l* > *r-r*), *Spirk* (srov. *spirlinc* vedle *sperlinc*), *Špírk*, *Šporcl* (asi kontaminace *Spatzl* a *Spergel*)

Geier

orlovití: **Geier** (= sup, asi též z *göu* = krajina, krajina mimo město = venkov, srov. *göu-liute* = Landleute - Lexer), *Kajer* (*Gaier*, 1392 - Schwarz, *Geier* - časté v bav. pojmenování malých sídlišť)

(viz též 3.2.2.1: Příjmení z častějších místních jmen na různých územích obývaných Němci)

Valko

sokolovití: *Falk* (1369 - Schwarz), *Valk*, **Valko**, *Folk*, *Folke*

Příjmení z názvů ostatních živočichů

Z názvů vodních živočichů

Krejsa

Kreis (střhněm. též podoba *kreuz*, „forchen und kreusen“ - Jelínek), *Kreisel*, *Kreisl*, *Kreihsl*, *Kreiβl*, *Krois*, *Kruis*, někdy i *Kreutz* (z bav.), *Krabetz?*, *Krabec?* (z *krabes* = rak)

(viz též 3.2.3.5: Příjmení z názvů nerostů; 3.2.3.7: Z označení prostorových vztahů a geometrických tvarů)

Z názvů hmyzu

Bejna

Bien (střhněm. *bin* = včela), *Pinl*, *Bein* (jněm., srov. doklad u Jelínka: von den peinen = od včel), *Beinl* (*Paynel*, 1392 - Schwarz, či snad spíš Kostka ?)

(viz též 3.2.3.5: Z pojmenování kostry a kostí)

Příjmení z názvů rostlin, jejich částí a plodů

Příjmení z názvů drobnějších rostlin - pícein

Pinc

Pinz (střhněm. *binez*, *binz* = sítina, skřípina), **Pinc**

(viz též 3.2.1.6: Příjmení odvozená příponami -z, -ze)

Z názvů částečně zpracovaných rostlin (a jednoduchých výrobků z nich)

Pešl

Püschel (na Šumavě mj. „svazek zeleniny“), *Pischel* (*Hans Pissl*, Luka 1574), *Pižl*, *Pöschl* (s nář. změnou *ü* > *ö*), **Pešl**

(viz též 3.2.1.6: Zdrobnělá příjmení z českých hypokoristik; 3.2.2.3: Z pojmenování lesa a typů porostu)

Příjmení z názvů dřevin

Z obecného pojmenování lesa a z názvů lesních stromů

Pichl

Pichl ? (*Nikel Puchel*, 1414, čes. Bouček)

(viz též 3.2.2.1: Příjmení z místních jmen na ostatních územích obývaných Němci; 3.2.2.2: Z názvů vyvýšenin)

Neživá příroda v příjmeních

Příjmení z názvů nerostů

Krejsa

Kreis (střhněm. apel. *kreiz* značí někdy „hraniční kámen, mezník“ - Jelínek)

(viz též 3.2.3.5: Z názvů vodních živočichů)

Příjmení z názvů zemin

Furiš

Furch (střhněm. *vurch* = brázda), *Fuhrich* (střhněm. *furich* = brázda - spisovatel *Furch*, rodák bučovický, se podepisoval i *Furych*), *Führich*, *Fürich*, *Fury*

Příjmení z pojmenování atmosférických jevů a počasí

Šturma

Sturm (střhněm. „neklid, hluk, bouře, nečas, útok“, Wass. upozorňuje na fuldského světce téhož jména, + 779, a na častý výskyt tohoto příjm. u Fuldy, Schwarz má doklad: *Nic. Sturmo*, Praha 1318), *Šturm*, *Sturma*, ***Šturma*** (v. i MJ *Sturmberg*, *Sturmhäusl*, *Sturmmühle*, *Sturmöd* a *Sturmsölden* v Bav)

(viz též 3.2.3.7: Z pojmenování různých činností)

3.2.3.6. Příjmení z názvů věcí

Příjmení z názvů látek a dalších textilních výrobků

Beutl

Beutl (srov. čes. příjm. Pytel), *Beitl*, *Baitlová*, *Bajtel*, *Bajtl*, *Paitl*, *Pajtl* (*Paytl*, 1633 - *Beutel*, 1710, výklad však z OJ *Baudo*+I)

Příjmení z názvů nástrojů, strojů a jejich částí

Z názvů kovových nástrojů

Hamrník

Hammer, Hamr (srov. čes. příjm. Kladivo, *Chuendel Hamer*, 1414, též podle hamrnické dílny), *Homér* (*homr* apod.), *Humr, Hamerle, Hammerle, Hammrle, Hamrle, Hamrlík* (*Ulricus Hamerl*, Praha 1388 - Schwarz), *Hemerle* (zdrob. od *Hammer*, často u řemeslníků, kteří kovali: *Hensl Hemerl faber* = kovář, Jihlava 1425 - Schwarz, *Henricus dictus Hemrle lorifex*, 1439 a 1440 - *Jindřich řečený Hemrle*, brnieř, 1461 a *Jindřich Hemrle*, brnieř, 1473), *Hemrlík*

Z názvů dřevěných nástrojů

Kantner

Kantner (střhněm. *Kantner* = podložka z trámů pod sudy), *Kanta* (*kanta* = totéž)

Příjmení z názvů různých věcí

Z názvů nádobí

Dyba

Dybalová (*dibl* = hrneček)

(viz též 3.2.1.1: Příjmení se změnou *-elt > -el/-l*)

Z názvů chemických výrobků a výrobků ze zemin

Zigler

Ziegel, Zigl (srov. čes. příjm. Cihla)

3.2.3.7. Příjmení z abstrakt, kolektiv, názvů náboženských představ aj.

Příjmení ze substantiv abstraktních, hromadných apod.

Z názvů majetku a majetkových vztahů

Touš

Tausch (střhněm. *tusch* = 1. žert, posměch, 2. klam, podvod, 3. výměna), *Tauš, Touš, Tausche* (někdy snad z čes. Matouš)

Z pojmenování různých činností

Šturma

Šturm (střhněm. *sturm* = neklid, hluk, bouře, boj, hnutí mysli, útok - *Šturm*, 1464), *Šturma*, *Storm* (střněm. podoba), *Štorm*

(viz též 3.2.3.5: Příjmení z pojmenování atmosférických jevů a počasí)

Z označení času

Lenc

Lenz (střhněm. *horn* = leden, roh)

(viz též 3.2.1.6: Příjmení odvozená příponami *-z*, *-ze*; 3.2.1.7: Příjmení z českých obměn německých podob některých křestních jmen; 3.2.2.1: Příjmení z místních jmen na území Saska)

Z označení prostorových vztahů a geometrických tvarů

Krejsa

Kreis (střhněm. *kreiz* = kružnice, okruh, zápasíště, okrsek, též „křik“ a „rak“), *Krajs*, zdrob. *Kreisl*, *Kreßl*, *Kreisel*, *Kreihsl* (někdy ze střhněm. *grise* = stařec)

(viz též 3.2.3.5: Z názvů vodních živočichů)

Rangl

Rank (střhněm. *ranc*, *ranges* = obruba, okraj, též rychlý otáčivý pohyb, někdy z čes. Raněk), *Rang*, ***Rangl***

(viz též 3.2.2.2: Z názvů vyvýšenin; 3.2.3.4: Příjmení s výrazem „darebák“ a „hrubec“)

Falc

Falz (střhněm. *valz* = štěrbina, záhyb, častěji hyp. KJ *Valentin* - doklady: *Falz Berger*, 1573 - vor *Berger Faltzen*, 1581), *Falcma*, *Felcman* (nejspíše „původem z Falce“)

3.2.4. Příjmení z jiných slovních druhů než substantiv

3.2.4.1. Příjmení z adjektiv

Příjmení ze zdrobnělých adjektiv

Fröml

Příjmení z adjektiv se vyskytovala a vyskytují též ve zdrobnělé podobě, a to s příponou *-el*, *-l*: *Friml* (dům *Frymlovský/Prymlovský*, 1540), ***Fröml***, *Frömel*

(viz též 3.2.4.2: Způsob chování)

Příjmení odvozená v českém prostředí zdrobňujícími příponami

Frejka

-ka: *Dyrka*, ***Frejka*** (*Jiří Frejka* vykládal v „Outěchovicích“ své příjmení z apel. *Frei-jäger*)

(viz též 3.2.3.1 Příjmení z označení lesních zaměstnanců - myslivců; 3.2.4.2: Označující majetkové a jiné podobné vztahy)

3.2.4.2. Systematický přehled příjmení z adjektiv

Označující tělesný vzhled

Lang

Lang (odpovídá čes. příjm. Dlouhý), *Lank*, *Lange*, *Langen* (patrně z gen.), *Longen* (= pseudonym), *Langer* (Schwarz k r. 1334), *Langr*, *Lonk* (Zuzana Škrétová, rozená *Langová*, 1607 - Zuzana rozená *Langová* z Hyršperghu, 1608) - *Longe*, *Longa*, *Longo* - *Jakub Longer/Lonker*, nar. 1802 v Táboře - TP, Gottsch. spojuje podobná příjmení s KJ *Longard*, *Longolf*, u nás jde o nářeční podoby se změnou *a > o*), *Lunga* (spíše labializací z *Longa* než z *Lunge* = plíce, srov. však čes. příjm. Plička) - *Langes* (zdrob. s příponou *-es*)

Označujících vlastnosti a barvu pleti, event. vlasů aj.

Švarc

Schwarz (srov. čes. příjm. Černý, přízviska: *Swarcz Nickel - der Swarcz Peter* von Puligam, 1414 a příjm. *Thoman Swarcz*), *Schwartz*, *Schvarz*, *Šwarc*, *Švarz*, ***Švarc***, *Švorc* (*Nic. ds Zwortz de Maiori Smyedecz*, 1404 - Schwarz)

Označující povahové vlastnosti a sklony

Povahové rysy

Raška

Rasch (střihněm. „hlučný, obratný“, též z MJ v Bav), *Rasche*, *Resch* (střihněm. „rychlý, čipený“ apod., Lut. vykládá spíš z názvu látky, *Andre Resch*, 1414), *Rösch* (*Jörig Rösch*, 1414), *Reš*, *Röschel*, *Rešt*, *Reschka* (čes. derivace psaná německy), ***Raška*** (Sk.)

Způsob chování

Trubela

Trubl (zdrob. z *trübe*, *Trubel*, 1377 - Schwarz, též zdrob. z *trube*, *Traube* = hrozen)

Pojsl

Poesl, ***Pojsl*** (na Prachaticku, s nář. změnou *ö > ei > oi*)

Aufrecht

Aufricht (z adj. "upřímný"), ***Aufrecht***, *Aufrichtig*

Fröml

Frömel, ***Fröml***, *Fromelius*, *Freml*

(viz též 3.2.4.1: Příjmení ze zdrobnělých adjektiv)

Jakost smyslových vjemů (na označení povahy a chování)

Harvalík

Harvan? ***Harvalík?*** (*harwe* = *herber*)

Zach

Zach, *Cach* (*tsach* = *zähe*, houževnatý, někdy čes. z OJ), *Záha*, *Cáha*, *Caha*

(viz též 3.2.4.3: Označující povahové vlastnosti)

Caha

Zach, *Cach* (*tsach* = *zähe*, houževnatý, někdy čes. z OJ), *Záha*, *Cáha*, ***Caha***

Označující majetkové a jiné podobné vztahy

Frejka

Frei (střhněm. *vri* = svobodný, veselý, bezstarostný, bezuzdný, *Wilhelmus ds Very*, 1310 – Schwarz), *Frey*, *Fray*, *Fraj*, ***Frejka*** (též z *Freijäger*)

(viz též 3.2.3.1 Příjmení z označení lesních zaměstnanců - myslivců; 3.2.4.1: Příjmení odvozená v českém prostředí zdrobňujícími příponami)

Označující časové vztahy

Špeta

Späth (střhněm. *spaete* = pozdní, z apel. „pozdní dítě“ či „notorický opozdilec“ ?, *Speth*, 1385 - Schwarz), *Špét*, ***Špeta***

3.2.4.3. Příjmení složená z adjektiv a komponentu *-mann*

Označující povahové vlastnosti

Zach

Zachmann (srov. příjm. *Cach*, střhněm. *zæhe*, *zach* = houževnatý, *Hens Czeman*, 1399 - Schwarz)

(viz též 3.2.4.2: Jakost smyslových vjemů (na označení povahy a chování))

Označující časové vztahy

Neumann

Jungmann, *Neumann* apod. (= nový soused)

(viz též 3.2.3.3: Příjmení z titulů a označení měšťanů; 3.2.3.3: Příjmení z názvů vyšších správních zaměstnanců; 3.2.3.3: Příjmení z výrazů pro pohlaví)

3.3. Klasifikace německých příjmení užívaných ve Volarech podle Rosy Kohlheimové a Volkera Kohlheima - Duden - Familiennamen: Herkunft und Bedeutung (2005)

Horváth

Horvat(h), *Horváth*: příjmení maďarského původu, maďarské označení pro Chorvaty. Známý nositel: *Ödo von Horváth*, rakouský spisovatel (20. stol.)

Leonhard

Leonhard: příjmení vzniklé ze stejně znějícího německého rodného jména (*lewo* + *harti*). *Leonhard* se rozšířil ve středověku jako jméno světce. Svatý Leonhard, franký přistěhovalec, prý v 6. stol. založil a obýval klášter v *Saint-Léonhard-de-Noblat de Limoges*. Odtud se jeho kult šířil do Porýní a dále do jižního Německa a do Rakouska. Byl uctíván m. j. jako patron vězňů, šestinedělek a nemocných, také dobytka, především koní (odtud jízda sv. Leonharda). Jako varianty *Leonharda* se vyskytují m. j. příjmení *Leonhar(d)t*, ***Leonhard(t)***, *Lenhart*, *Lehnhardt*, *Lehnert*, *Löhnert*, *Linhard(t)*, *Linhart*, *Lienhard(t)*, *Lienhart*, *Lienert*. Patronymické varianty *Leonharda* jsou např. příjmení *Leonhardi*, *Lennartz*, *Linnartz*

Marek

příjmení vzniklé z polského nebo českého derivátu z *Markus* se sufixem *-ek*, příp. z českého derivátu z *Martin*. Známý nositel: *Kurt W. Marek* bylo pravé jméno německého autora odborné literatury *C. W. Ceram* (20. stol.)

Rosa

1. PJ od stejné znějícího MJ (Durynsko) 2. italská nebo španělská přezdívka podle označení květin

Breit

1. přezdívka k střhněm. *breit* (= široký) „široce roztažený, široký“, obrazně „široce rozšířený, velký, známý“ 2. jména sídel se střhněm. *breit* (= široký) „Breite, breiter Teil, Acker“ pro obyvatele nebo majitele „Breite“ 3. PJ k MJ *Breidt* (Severní Porýní–Vestfálsko) a *Breit* (Porýní-Falc)

Felix

ustupující příjmení ze stejné znějících rodných jmen latinského původu („plodný; šťastný; přinášející štěstí“). *Felix* se začal šířit ve středověku jako jméno několika svatých. Svatý mučedník *Felix*, který byl podle legendy společně se svou sestrou *Regulou* popraven v Curychu, zajistil jménu ve Švýcarsku a jihozápadním německém prostoru jisté rozšíření

Beneš

Benesch: příjmení vzniklé ze srbské či české derivace z *Benedikt*

Janda

příjmení vzniklé z české odvozeniny z *Johannes*

3.4. Klasifikace německých příjmení užívaných ve Volarech podle Horsta Naumanna - Das grosse Buch der Familiennamen (1994)

Aleš

Alesch: 1543 *Albrecht* = *Aleš*

3.5. Shrnutí

Německá příjmení získaná z volebního seznamu obce Volary z r. 2013 jsem rozdělil podle 1. svazku knihy *Německá příjmení u Čechů* (1998) do 4 velkých kategorií. Nejfrekventovanější kategorie co do počtu příjmení je 3.2.3 *Příjmení z apelativ*. Obsahuje 44 rozdílných příjmení německého původu. Podkategorie 3.2.3.5 *Příjmení z apelativ vztahujících se k přírodě* představuje se 13 rozdílnými příjmeními nejfrekventovanější podkategorii v rámci celé práce. V obci Volary tedy v současnosti žijí lidé, kteří se jmenují např. *Haas*, *Geier*, *Valko* nebo *Pešl*. Lidé byli pojmenováni

podle zvířete, kterému byli podobní, nebo jej chovali, podle rostlin, které pěstovali, či podle domovních znamení (Knappová 2002).

Druhá nejfrekventovanější kategorie 3.2.1 *Německá příjmení Čechů z osobních jmen* obsahuje 31 různých příjmení německého původu, 12 z nich spadající do podkategorie 3.2.1.6 *Příjmení z částí osobních jmen a hypokoristik*. Příjmení v této kategorii vznikala především z osobních a křestních jmen. Jedná se např. o příjmení **Tyl**, **Lenc** či **Prix**.

Kategorie 3.2.2 *Německá příjmení Čechů z toponym a jiných vlastních jmen* a 3.2.4 *Příjmení z jiných slovních druhů než substantiv* mají 17 a 16 záznamů.

V rámci kapitoly 3.2.2 *Německá příjmení Čechů z toponym a jiných vlastních jmen* je s 9 příjmeními nejfrekventovanější kategorií 3.2.2.1 *Německá příjmení Čechů z místních jmen*. V současné době mají tedy v obci Volary své nositele např. příjmení **Steinbach**, **Sarauer**, též **Riederer**.

Poslední a z hlediska frekvence příjmení zároveň nejmenší kategorií je 3.2.4 *Příjmení z jiných slovních druhů než substantiv*. Zde se nejvíce příjmení, konkrétně 12, skrývá v podkategorii 3.2.4.2 *Systematický přehled příjmení z adjektiv*. Jedná se o příjmení **Lang**, **Švarc** nebo **Aufrecht**.

Ne všechna příjmení jsou obsažena v knize J. Beneše *Německá příjmení u Čechů* (1998). Ta jsou pak k dohledání v německé literatuře, přesněji v německých slovnících.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala analýzou německých příjmení u Čechů v současnosti užívaných v obci Volary.

Práci jsem rozdělil do tří hlavních kapitol, konkrétně Historie obce Volary, Materiálová databáze a Sémanticko-motivační typy německých příjmení ve Volarech.

V první kapitole jsem popsal historii obce Volary a Zlaté stezky, na které obec leží. Zlatá stezka je souhrnný název sítě obchodních tras mezi obcí Pasov a třemi obcemi na české straně hranice: Vimperk, Kašperské Hory a Prachatice. Volary byly ve 13. století založeny na prachatické větvi Zlaté stezky. Mezi 15. a 17. stol. vystřídala obec mnoho majitelů a v době třicetileté války se stala důležitým strategickým bodem. Od svého založení až do první poloviny 20. stol. byla obec převážně německou osadou. Poválečné odsuny Němců zcela změnilly její ráz, když se na místě vystěhovaných Němců usadili Češi, Slováci a jiné národnosti, které si přinesly vlastní příjmení.

Druhá kapitola obsahuje materiálovou databázi, kterou jsem zpracoval z nasbíraných zdrojů. Kapitola též uvádí popis mého hledání a nalezení zdroje v podobě volebního seznamu z roku 2013. K volebním seznamům jsem se uchýlil z několika důvodů. K matričním záznamům, ideálnímu zdroji, jsem přístup neměl a telefonní seznamy zase neobsahovaly kompletní informace. Další potenciální zdroje byly buďto též nevyhovující, nebo vůbec neexistovaly ve formě, v jaké jsem očekával.

Ve třetí kapitole jsem německá příjmení z materiálové databáze analyzoval. Postupoval jsem zejména podle publikace od Josefa Beneše (1998) a dále podle dvou pomocných publikací. Podle Josefa Beneše (1998) jsem příjmení zařadil do čtyř kategorií podle sémanticko-motivačních typů a dále do podrobnějších podkategorií.

Ve čtvrté kapitole jsem k sobě postavil výsledky mé analýzy. Porovnal jsem frekventovanost jednotlivých kategorií. Představil jsem výsledky své analýzy. Porovnal jsem frekventovanost jednotlivých kategorií reprezentujících typy německých příjmení užívaných dnes v obci Volary.

Téma bakalářské práce souvisí s přeshraničním projektem *Aus der Tradition in die Zukunft. Das sprachlich-literarische Erbe Ostbayerns und Südböhmen als Fokus universitärer Zusammenarbeit/ Od tradice k budoucnosti. Jazykově-literární dědictví Východního Bavorska a jižních Čech jako fokus univerzitní spolupráce* Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a Filozofické fakulty Univerzity

Pasov realizovaným v Programu přeshraniční spolupráce Česká republika – Svobodný stát Bavorsko Cíl EÚS 2014-2020.

PRAMENY

MĚSTSKÝ ÚŘAD VOLARY. Evidence obyvatel, 605.1.1 Hlášení evidence obyvatel V/5. 2001-2003. SOkA Prachatice, nezpracovaný fond.

MĚSTSKÝ ÚŘAD VOLARY. Matrika 1992. SOkA Prachatice, nezpracovaný fond.

MĚSTSKÝ ÚŘAD VOLARY. Matriční záležitosti 2009. SOkA Prachatice, nezpracovaný fond.

MĚSTSKÝ ÚŘAD VOLARY. Matriční záležitosti 1994. SOkA Prachatice, nezpracovaný fond.

MĚSTSKÝ ÚŘAD VOLARY. Volby do Evropského parlamentu, 11. a 12. června 2004 Volary. Volební okrsek č. 1. SOkA Prachatice, nezpracovaný fond.

MĚSTSKÝ ÚŘAD VOLARY. Volby do Evropského parlamentu, 11. a 12. června 2004 Volary. Volební okrsek č. 2. SOkA Prachatice, nezpracovaný fond.

MĚSTSKÝ ÚŘAD VOLARY. Volby do zastupitelstva kraje a senátu, 5 a 6. listopadu 2004 Volary. SOkA Prachatice, nezpracovaný fond.

MĚSTSKÝ ÚŘAD VOLARY. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 23. října 2013 Volary. SOkA Prachatice, nezpracovaný fond.

SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY A ZDROJŮ

BENEŠ, Josef. Německá příjmení u Čechů. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 1998. Acta Universitatis Purkynianae. ISBN 80-7044-212-3.

KNAPPOVÁ, Miloslava. Naše a cizí příjmení v současné češtině. Liberec: TAX AZ KORT, 2002. ISBN 80-238-8173-6.

KOHLHEIM, Volker, Rosa Kohlheim. Duden, Familiennamen: Herkunft und Bedeutung. Mannheim: Dudenverlag, 2005. ISBN 3-411-70852-2.

KOZÁK, Roman. Volarsko. Praha; Litomyšl : Paseka, 2006. 70 s. (Zmizelé Čechy). ISBN 80-7185-748-3.

KOZÁK, Roman. Volary 1871–2001: 130 let městem. Volary : Město Volary, 2001. 60 s. ISBN 80-239-1899-0.

KUBITSCHKEK, Rudolf a Valentin Franz SCHMIDT, PRAXL, Paul, ed. Volary a Volarští. Přeložil Helmut WAGNER. Volary: Město Volary, 2015. ISBN 978-80-260-9083-0.

MATÚŠOVÁ, Jana. Německá vlastní jména v češtině. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-369-3.

NAUMANN, Horst. Das grosse Buch der Familiennamen: Alter, Herkunft, Bedeutung : mit Unterstützung der Gesellschaft für deutsche Sprache. Niedernhausen/Ts: Falken, c1994. ISBN 3806847819.

PRAXL, Paul. Zlatá stezka. 4. vydání (1. české). Prachatice: Město Prachatice ve spolupráci s Městskou knihovnou Prachatice, za spoluúčasti Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a Prachatického muzea, 2016. ISBN 978-80-905842-3-5.

STARÝ, Václav; ŠMAUS, Zdeněk. Volary – městečko na Šumavě. Volary: Městský národní výbor Volary, 1971. 28 s.

STARÝ, Václav. Volary městečko na Šumavě. Volary : MěstNV ve Volarech, 1971. 27 s. S. 6.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

MĚSTO VOLARY. Oficiální stránky [online]. Oficiální stránky města Volary © 2018 [cit. 2018-01-20].

Dostupné z: <http://www.mestovolary.cz/>.

HAUS DER BAYERISCHEN GESCHICHTE. Bayerns Gemeinden: Stadt Passau [online]. Haus der Bayerischen Geschichte © 2018 [cit. 2018-01-24].

Dostupné z: <https://www.hdbg.eu/gemeinden/web/index.php/detail?rschl=9262000/>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Počet obyvatel v obcích - k 1.1.2014. [Microsoft Excel dokument]. 30. 04. 2014 [cit. 2018-02-22].

Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112014-aco9yecp09>.

ČESKO. Zákon č. 301 ze dne 2. srpna 2000 o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů. In: Zákony pro lidi. AION CS, s.r.o. © 2010-2018 [cit. 2018-04-09].

Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-301>.

ČESKO. Zákon č. 106 ze dne 11. května 1999 o svobodném přístupu k informacím. In: Zákony pro lidi. AION CS, s.r.o. © 2010-2018 [cit. 2018-04-09].

Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-106>.

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Přehled příjmení a lokalit [Microsoft Excel dokument]. 5. 9. 2017 [cit. 2018-03-28].

Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/cetnost-jmen-a-prijmeni-722752.aspx>.

ČESKO. Zákon č. 128 ze dne 12. dubna 2000 o obcích (obecním zřízení). In: *Zákony pro lidi*. AION CS, s.r.o. © 2010-2018 [cit. 2018-04-09].

Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-128>.